DR. TOMO JANČIKOVIĆ

HRVATI U IZBORIMA 11. PROSINCA 1938.

ZAGREB, SIJEČANJ 1939.

DR. TOMO JANČIKOVIĆ

HRVATI U IZBORIMA 11. PROSINCA 1938.

ZAGREB, SIJEČANJ 1939.

Tiskara »Merkantile« (Jutriša i Sedmak), Zagreb, Ilica 35

SADRŽAJ

UVODNA RIJEČ

Izbori od 11. prosinca 1938., koje je provadjala beogradska vlada na čelu sa predsjednikom vlade Dr. Milanom Stojadinovićem, imaju izvan svake sumnje u razvitku hrvatske politike i u borbi za ostvarenje hrvatskih narodnih zahtjeva izvanrednu važnost. Beogradska vlada vodila ih je u znaku borbe protiv zahtjeva hrvatskog naroda u želji i s ciljem, da razbije jednodušnost hrvatskih narodnih redova. Oni su trebali dokazati da ne postoji hrvatsko pitanje, jer da ima dovoljno Hrvata, koji idu s beogradskom vladom. Radi toga je vlada gledala, da u predizbornoj kampanji osim izravne agitacije za J. R. Z. u hrvatskim krajevima, s jedne strane pocijepa hrvatski narod, a s druge strane izazove apstinenciju. U tom su joj trebali poslužiti i stanoviti pojedinci u hrvatskom narodu. Nasprot ovome cilju sadašnjih beogradskih vlastodržaca, hrvatski je narod postavio u izborima zahtjev neograničenog i potpunog prava narodnog samoodredjenja. Hrvatski je narod potpuno razumio značenje tih izbora, što najbolje pokazuje ogromna pobjeda zemaljske liste predsjednika Hrvatske seljačke stranke i vodje hrvatskoga naroda Dra. Vladka Mačka u hrvatskim krajevima. Zahtjev samoodredjenja hrvatskog naroda, borba protiv srbijanske hegemonije za političku, financijsku i ekonomsku samostalnost, a u duhu socijalnog programa Hrvatske seljačke stranke, idealno je složila cijeli hrvatski narod i tako je postignut ovaj izvanredni izborni rezultat.

Izbori su od 11. prosinca 1938. najveća izborna pobjeda u političkoj povijesti Hrvata. No može se mirno reći, da je plebiscitarno glasovanje hrvatskog naroda na ovim izborima izvanredan slučaj i u povijesti čovječanstva. Stopostotno glasovanje Hrvata daleko nadmašuje po svome rezultatu i poznate auto-

ritativne plebiscite, ma da je neusporediva razlika izmedju prilika u kojima su takovi plebisciti drugdje vršeni, te sredstava onih faktora, koji su te plebiscite provadjali, i onih prilika u kojima je hrvatski narod postigao izbornu pobjedu od 11. prosinca 1938.

Politička povijest Hrvata ne poznaje slučaja, da bi koji političar dobio tako neograničeno narodno povjerenje, kao što je to dobio na ovim izborima predsjednik Dr. Vladko Maček. Hrvatska je seljačka stranka postigla najveći broj glasova od svojega osnutka i time joj je hrvatski narod dao puno priznanje za onu politiku, koju danas vodi u ime cijelog hrvatskog naroda. Pokušaj je s apstinencijom bijedno propao. Broj je glasača bio u hrvatskim krajevima rekordan. I sami su propovijedači i pokretači ove političke parole glasovali na izborima. Ni jedna vlada od godine 1918. nije u hrvatskim krajevima dobila tako mali broj glasova, a po svojoj kvaliteti tako loših i bezvrijednih te doživjela onaj strahoviti poraz, kao što je to vlada Dr. Milana Stojadinovića na izborima od 11. prosinca 1938. Sjajna je ta pobjeda u kojoj se tako snažno manifestirao narodni odpor i nepopustljiva borbenost, postignuta nakon što hrvatski narod vodi gotovo 20 godina najoštriju borbu protiv raznih beogradskih režima. Kroz to su vrijeme izrabljivačkom kolonijalnom ekonomskom politikom beogradskih vlastodržaca hrvatski krajevi teško osiromašeni. Ona dolazi 10 godina nakon smrti vodje i učitelja Stjepana Radića, čija je smrt trebala obezglaviti hrvatski narod, a u borbi s jednom vladom, koja nije ustupila niti od najbezobraznijih predizbornih i izbornih balkanskih trikova i metoda, falsifikata i nasilja. Uvjeti pod kojima je hrvatski narod tu borbu vodio, još više ističu značaj izborne pobjede. Nakon ovih izbora dobiva hrvatsko pitanje još oštrije obrise, a neodstupivi zahtjev hrvatskog naroda za svojim samoodredjenjem još jaču probojnu snagu. Pitanje je samoodredjenja hrvatskog naroda iznad svake političke kombinacije, neovisno od možebitne trenutne političke taktike.

Medjunarodno značenje dobivaju ovi izbori, jer ponovno dokazuju pred vanjskim svijetom apsolutnu kompaktnost hrvatskoga naroda u borbi za puno izvršenje hrvatskih narodnih zahtjeva. Zbog geopolitičkog pak položaja hrvatskog naroda, na raskršću historijskih puteva, a na području na kojem se unakrštavaju toliki razni i suprotni interesi, moraju oni izazvati pažnju svjetske javnosti. Oni upućuju, da postoji na ovom važnom medjunarodnom političkom području još uvijek jedno neriješeno narodno pitanje, a to je hrvatsko pitanje.

Ogromnu snagu, koju je hrvatski narod na ovim izborima pokazao, glasujući idealnom jednodušnosti, želim pokazati karakterističnim statističkim podacima. Činim to u ovoj posebnoj knjižici, jer je objavljivanje tih podataka onemogućeno neinteligentnom cenzurom zaplašenih birokrata, koji u svojem strahu čine daleko više, nego li to i sami vlastdršci traže.

Statistika je sastavljena na temelju originalnih podataka izborne pisarne Hrvatske seljačke stranke u Zagrebu, a po službenim izvještajima kotarskih organizacija i predstavnika liste. Ti su podaci apsolutno pouzdani i istiniti. Pada odmah u oči razlika u broju glasova, koji su službeno javljeni, da su pali za listu Dr. M. Stojadinovića. Broj pripisanih glasova listi Dr. M. Stojadinovića u Banskoj Hrvatskoj, Dalmatinskoj Hrvatskoj, te Bosni i Hercegovini je **99.426.** Uvjeren sam, da se baš istinitošću tih podataka najbolje služi pravednoj stvari narodne borbe. Brojke ovih podataka najrječitije govore. Bila bi šteta za narodnu sadašnjost, a i za budućnost, da se ne iznese taj statistički materijal u glavnim crtama, pak mi je to baš i svrha pišući ove redke.

SADAŠNJI IZBORNI ZAKON

Ne može se dobiti prava slika značenja izborne pobjede Hrvatskoga naroda na izborima od 11. prosinca 1938., ako se barem u glavnim crtama ne dotakne nepravednost i nakaznost sadašnjeg izbornog zakona po kojemu su izbori vršeni. Takovog izbornog zakona nema nigdje na svijetu.

Prije nego li predjem na same ustanove toga zakona, htio bih ovdje istaknuti načelno stanovište programa Hrvatske seljačke stranke o izbornom pravu i biranju narodnih zastupnika baš radi usporedjenja tih načela sa propisima sadašnjeg zakona.

Po programu Hrvatske seljačke stranke imadu svi izbornici jednako aktivno i pasivno pravo glasa. To vrijedi kako za muškarce tako i za žene. Ne odredjuje se unaprijed broj zastupnika, pa njihov broj nije stalan, nego ovisi o tome, koliko izbornika doista glasuje. Na odredjeni broj predanih glasova dolazi jedan zastupnik. Ako koji kandidat dobije taj odredjeni broj glasova, odmah je izabran, a višak ide u korist njegove stranke. Ti se svi glasovi potom zbrajaju, te se već prema tomu stranci daje pripadajući broj zastupničkih mjesta. Tako se ne gubi niti jedan glas, a izbori su doista izraz prave volje naroda. Provodeći dosljedno to načelo vlade naroda, odredjuje se, da seljaštvo kao preogromna većina hrvatskog naroda stvara seljačku vladu većine. Tako je hrvatski seljački pokret načelima demokracije i vlade naroda dao svoj originalni oblik i sadržaj, Samo, ako se ova temeljna načela demokracije poštuju, izbori imaju smisla i opravdanja, jer ako se tako ne postupa, doista čovjek ne vidi razlog, zašto se bi oni, koji drže vlast u svojim rukama, odmah i dekretirali zastupnike. Ne bi se bar postavljale neke fasade o glasanju naroda i fikcije o narodnom suverenitetu i parlamentarizmu.

Sadašnji je izborni zakon, zakon diktature 6. siječnja 1929. dekretiran god. 1931., samo nešto promjenjen. On već kod postavljanja kandidata postavlja takove uvjete, koji se teško ispunjavaju. Ne mogu ići na izbore niti najjače političke organizacije, ma one predstavljale i cijeli narod, ako se ne postavi kandidatska lista u svim kotarevima države. Ta je ustanova stavljena u zakon baš protiv hrvatskog naroda, odnosno Hrvatske seljačke stranke. Mora se postaviti zemaljska lista, što znači da u svakom kotaru mora lista imati svojega kandidata i zamjenika, a izopačenim tumačenjem već i onako naopakog zakona došlo se je do toga, da svaki kandidat i zamjenik moraju ovjeroviti svoje potpise na zakonu propisane izjave baš kod suda u onom kotaru u kojem kandidiraju. Dakle ništa lakše, nego fizičkom silom spriječiti ovjerovljenje ovakovog potpisa, i onemogućeno je postavljanje zemaljske kandidatske liste. Zemaljsku kandidatsku listu treba da potpiše najmanje 30 predlagača iz polovine upravnih kotara, koji su podijeljeni bar na ⅔ banovine, što znači, da moraju biti iz 6 banovina. Ta je ustanova opet donesena proti Hrvata. Htio bih istaći, da isto takova odredba postoji i u sadašnjem zakonu o udruženjima za stvaranje političkih stranaka.

Uvjeti za postavljanje zemaljske liste sile radi toga na tehničku suradnju razne političke grupacije, čija je ideološka podloga različita. Tako je i Hrvatska seljačka stranka morala u izborima od 11. prosinca 1938. ući u takovu tehničku suradnju. Prije su se radile izborne suradnje ili koalicije samo iz načelnih razloga kao što je seljačko-demokratska koalicija, a možda i iz taktičkih, a sada se moraju činiti baš radi ovoga izbornog zakona i lih iz tehničkih razloga.

Glasuje se javno. Karakteristično je, da Krfska deklaracija od 20. prosinca 1917. sadrži načelnu ustanovu, kojom se predvidja opće neposredno i tajno glasanje. Isto tako ženevska deklaracija od 9. novembra 1918., koju su potpisali Nikola Pašić kao predsjednik ministarskog savjeta i ministar unutrašnjih djela kraljevine Srbije, Dr. Antun Korošec kao predsjednik Narodnog vijeća, Dr. Ante Trumbić kao predsjednik Jugoslavenskog odbora, pa zatim predstavnik sporazumnih skupština grupa i članovi Jugoslavenskog odbora u Londonu u točki I. predvidja isto tajno glasovanje. Vidovdanski pak ustav u članu 69. odredjuje »Narodnu skupštinu sastavljaju poslanici, koje narod slobodno bira, općim, jednakim, neposrednim i tajnim glasanjem«. U svim vladama naroda danas postoji tajno glasanje. Konstatiram medjutim, da nije uspjela namjera diktatorskog zakonodavca, koji je htio javnim glasanjem zastrašiti glasače, a naročito ovisni činovnički aparat. Svjesni narod ne može smetati niti javno glasanje, a pogotovo ne hrvatski narod, koji baš u političkoj borbi pokazuje toliku odlučnost, idealizam i etičko gledanje na političke ciljeve, da smatra časnim da kaže svoje mišljenje javno na izborima, glasajući za svoj program, a za ljude svoga povjerenja.

Bezuvjetno su najnakaznije odredbe sadašnjeg izbornog zakona one, koje odredjuju način, kako se dodjeljuju mjesta narodnih zastupnika. Ta suluda politička aritmetika ovoga zakona daleko je gora negoli ona prijašnjeg rumunjskog izbornog zakona. S njim se dobiva ruglo od narodnog predstavništva. Evo na koji način se ta mjesta narodnih zastupnika dodjeljuju.

U prvom se redu potvrdjuju nosioci zemaljskih kandidatskih lista kao narodni zastupnici, ako njihove liste dobiju preko 50 hiljada glasova. Ako jedna kandidatska lista ne dobije 50 hiljada glasova, onda sa te liste ne može biti nitko izabran bez obzira, da li ona imade apsolutnu većinu u jednom ili više kotara. U pravom svijetlu pokazuje se ova ustanova tek onda, kada se znade, da netko može biti izabran i sa pet ili šest glasova. Zemaljska kandidatska lista, koja je u zemlji dobila najveći broj glasova, dakle jedan glas više, nego koja druga kandidatska lista, dobiva automatski odmah $^{3}/_{5}$ svih mandata. Ne traži se apsolutna većina, već samo jedan glas više od bilo koje druge zemaljske liste, što daje odmah pravo na sve tri petine svih zastupničkih mjesta. Načelo razmjernog dodjelivanja zastupničkih mjesta primjenjuje se tek pri raspodjeli one preostale dvije petine zastupničkih mjesta, ali i tada samo djelomično i na takav način, da u svim izbornim okruzima, gdje najjača zemaljska lista predstavlja apsolutnu većinu, nema niti govora o srazmjernoj podjeli mandata. Time se nepravednost podjele još samo povećava. Zakon, nakon što je odredio, da najjača lista dobiva tri petine zastupničkih mjesta, odredjuje po izbornim okruzima, koliko pripada takovoj najjačoj listi zastupničkih mjesta. Kod podjele pak zastupničkih mjesta u pojedinom izbor-

nom okrugu, zakon propisuje, da će se zastupnička mjesta najprije dodjeliti onim kandidatima najjače zemaljske liste, koji su dobili apsolutnu većinu u kotaru i to redom po veličini broja glasova. Ako niti jedan kandidat nije dobio apsolutnu većinu u svojem kotaru, onda se zastupnička mjesta dodjeljuju kotarima sa najvećim brojem glasova datih za najjaču listu, a ako u kotaru imade više kandidata vezanih za tu listu, onda se zastupničko mjesto dodjeljuje onome, koji je dobio najviše glasova. Sve se ovo dogadja bez obzira na broj glasova, koji su u tim kotarima dobile druge kandidatske liste, pak se stoga dogodilo i dogadja, da propada kandidat, koji imade preko 10.000 glasova, a prolazi kandidat sa desetak glasova. Prema tom izbornom zakonu moguće je zamisliti slučaj, da u jednom izbornom okrugu najjača lista u cijeloj zemlji dobije tri petine, ma da ona u tom izbornom okrugu nije dobila niti jedan glas.

Ovaj je izborni zakon teško osudio i sam Dr. Stojadinović. U proračunskoj raspravi 1935. godine Dr. Stojadinović izjavio je u beogradskoj skupštini: »Izborni zakon pokazao je svoju vrijednost prošlih izbora i svi smo jednodušno protiv izbornog zakona. O tome faktu kr. vlada mora da vodi računa u svom budućem radu. Da se dobije putem izbora Narodna skupština, nije medjutim dovoljan samo izborni zakon. S njime su u najtjesnijoj vezi zakon o štampi i o zborovima, dogovorima i udruženjima. Izbornu borbu ne smije više da primi samo policijski aparat na svoja pleća, boreći se bilo za vladine kandidate, bilo protiv nekih od njih ili protiv opozicije«.

Tako gosp. Stojadinović god. 1935. On dobiva 3 puta potrebita ovlaštenja, da donese novi izborni zakon, kao i zakon o štampi, te o zborovima, dogovorima i udruženjima. On ih ne donosi, već vodi izbore u god. 1938. po istim zakonima, s nevaljalim izbornim zakonom, zakonom o štampi i o zborovima, dogovorima i udruženjima, ne samo s policijom, već terorom, demoralizacijom, falsifikatom i korupcijom.

Evo nekoliko primjera iz sadašnjeg izbornog sistema.

Htio bih iznašajući ove primjere uvodno istaknuti još slijedeće. Po sadašnjem izbornom zakonu, obzirom na podjelu izbornih okruga i intenzitet glasanja u prečanskim krajevima, ti krajevi u svakom slučaju gube 30 mandata. Dakle kada bi vladina lista i lista predsjednika Dra Mačka imala jednaki broj

glasova i onda bi na prečanske krajeve odpalo 30 mandata manje. Tu nepravednost, uz posljedice $^3/_5$ odredbe izbornog zakona pokazuje nam slijedeći pregled izradjen po službenim podacima, za izbore od 11. prosinca 1938.

postignuti procenti	Dr. Maček 44.90%	Dr. Stojadinović 54.09%	Ljotić 1.01%	Ukupno
priznati mandati	67	306	·/.	373
stvarno dobiveni mandati	137	236		373
broj mandata u odnosu procenata	167	202	4	373

Na izborima od 11. prosinca 1938. u Hrvatskom Zagorju u kotaru Klanjec narodni zastupnik profesor Ljudevit Tomašić dobio je 7.614 glasova, a kandidat vlade M. Dobrovoljac na listi J. R. Z. 14 glasova, a vladi koalirana Radikalno-socijalna stranka sa kandidatom Dr. Gustav Bazalom, odvjetnikom iz Zagreba još k tome 2 glasa. Ipak je «narodnim poslanikom« proglašen Milan Dobrovoljac. Za vrijeme Khuena, koji je u hrvatskoj politici bio simbol nasilja, političke demoralizacije, kotar je Klanjec imao oko 70 izbornika, pak je trebalo barem 36 glasova, da se bude izabran. Sada je medjutim za vrijeme srbijanske hegemonije i Stojadinovića, dosta 14 glasova da netko bude »madjaronski zastupnik«.

U kotaru Ivanec dobio je kandidat Hrvatske seljačke stranke seljak Juraj Antolić 11.109 glasova, a proglašen je izabranim gradski činovnik Novaković iz Varaždina, za kojega je glasalo 60 srbijanskih uzničkih stražara iz Lepoglave. U kotaru Varaždin kandidat Hrvatske seljačke stranke Dr. Ante Odić dobio je 14.525 glasova, a proglašen izabranim Dr. Bogdan Stopar iz Zagreba sa 380 glasova. U Zagrebu ostaje 46.480 glasova bez mandata, a 3.912 glasova dobiva 4 mandata. U Hrvatskom Za-

gorju (bez kotara Čakovec i Prelog) odpada na svakog hrvatskog narodnog zastupnika, koji je proglašen po izbornom sistemu 27.175 glasova, a na svakog vladinog poslanika 202 glasa.

Gospodin Dobrovoljac biva ali biran u još jednom kotaru u Krapini. Tamo dobiva 52 glasa. Narodni zastupnik Dr. Dane Malić sa 8.632 glasa propada. Gospodin Dobrovoljac imade dva mandata sa 68 glasova, protiv 16.246 glasova Hrvatske seljačke stranke. Tako bivaju birani Dobrovoljci, Kabalini, Stopari, Novakovići i kompanija, pak zajedno s dekretiranim Mažuranićima, Mihalovichima, Kukuljevićima i drugim svijetlim imenima i »talentiranim« gospodskim sinovima, pobiru dnevnice i unovčuju svoje hrvatsko porijetlo, da u Beogradu »predstavljaju hrvatski narod«.

Narodni zastupnici Hrvatske seljačke stranke, kojima su priznati mandati dobili su u kotarevima u kojima su kandidirali ukupni broj od 319.691 glasova. Hrvatska seljačka stranka dobiva ali apsolutnu većinu još u 49 kotareva u kojima ne dobiva mandata. Broj palih glasova u tim kotarevima sa apsolutnom većinom jest 419.818. Ti mandati su hrvatskom narodu po Stojadinoviću oteti pomoću ovog rugla od izbornog zakona. — U Banskoj Hrvatskoj, Dalmatinskoj Hrvatskoj, Bosni i Hercegovini lista predsjednika Dra. Vladka Mačka u kotarevima gdje nije dobila apsolutnu većinu, dobiva 139.928 glasova, koji je isto tako gube. Naprotiv je vladi u Dalmatinskoj Hrvatskoj i Bosni i Hercegovini priznato 107 »poslanika« u kotarevima, gdje je ona dobila 220.055 glasova.

I opet držeći se samo službenih podataka dobivamo slijedeći pregled:

Lista		Savska banovina	Moravska banovina	u zemlji
Dr. Maček	priznato glasova	542.761	78.718	1,364.529
	priznato mandata	31	1	67
	glasova na 1 mand.	17.510	78.718	20.000
Dr. Stojadinović	priznato glasova	112.386	247.234	1,364.783
	priznato mandata	45	40	306
	glasova na 1 mand.	2.496	6.180	5.000

Nepravednost ovoga izbornog zakona bila bi očita i u državama s jedinstvenim narodom, jer se njime izigrava na najgori način ideja demokracije. Ali nepravednost je ovoga zakona još veća za Jugoslaviju, gdje žive razni izgradjeni narodni individualiteti. U Jugoslaviji ima sadašnji izborni zakon osigurati srbijansku hegemoniju i tako osigurati podjarmljivanje hrvatskog naroda.

IZBORNE METODE

Nije bilo dovoljno beogradskoj vladi imati za izbore samo ovakovo ruglo od izbornog zakona, već se ona služila povrh toga u izborima takovim metodama, da one mogu biti upravo primjerom, kako se na svaki način hoće onemogućiti izražaj prave narodne volje. Doista se ima zahvaliti samo ogromnoj svijesti hrvatskog naroda i savršeno provedenoj organizaciji Hrvatske seljačke stranke, a naročito djelotvornoj akciji Hrvatske seljačke zaštite, da je u hrvatskim zemljama u glavnom onemogućen grubi falsifikat i nasilje. Ali se tim više Stojadinović služio i koristim ovim metodama u drugim dijelovima Jugoslavije.

Ove metode počinju pred izbore, upotrebljavaju se kroz čitavo predizborno vrijeme, postižu svoj vrhunac na sam dan izbora, te se nastavljaju iza izbora djelujući i kod rada glavnog biračkog odbora pa i u verifikacionom odboru.

Predstavnici opozicionih zemaljskih kandidatskih lista dali su prije početka rada u plenumu glavnog biračkog odbora opširnu izjavu, gdje načelno ustajući protiv izbornog zakona, ustanovljuju, da su pred izbore i kod izbora izvršene upravo flagrantne povrede zakona i da prema tome nose izbori od 11. prosinca 1938. karakter ilegalnosti.

Kroz izbore se od 11. prosinca 1938. provlači kao crvena nit bezakonje u tri oblika:

I. Teror.

II. Demoralizacija i korupcija.

III. Falsifikat.

To konstatiraju predstavnici opozicionih lista na temelju bezbroj žalba protiv izbora i svoje tvrdnje nepobitno dokazuju.

Nemoguće je sav materijal iznijeti. Iznosim ga samo u najkarakterističnijim slučajevima.

I. TEROR

Stojadinovićeva diktatura prikrivena smokvinim listom lažnoga parlamentarizma vrši godinama teror nad hrvatskim narodom. U eri su se Stojadinovićevog vladanja zbila i ostala nekažnjena žandarmerijska krvoprolića u Senju, Gradcu, Šibeniku, Mariji Bistrici i drugim mjestima. Nitko nije odgovarao za ovu prolivenu hrvatsku krv. Seljački je narod dolazio još i na optuženičku klupu. Jasno je, da se drugo nije moglo niti očekivati, nego da će taj teror biti provadjan i u izborima.

Sada nakon izbora, da pokrije svoj strahoviti poraz u hrvatskim krajevima govori Stojadinović o teroru pristaša Hrvatske seljačke stranke i naročito naše Seljačke zaštite. To govori on za čijeg je vladanja prolivena tolika nedužna hrvatska krv. Već dugo su prije izbora pojačane žandarmerijske stanice baš u hrvatskim krajevima. One su trebale čuvati »red«. Kako su to izvršavale neka posluži primjer Hrvatskog Zagorja, gdje je tobože bio »teror« najveći. Po noći su leteći odredi žandarmerije na teretnim automobilima dolazili u sela i provaljivali u mirne domove hrvatskih seljaka, protuzakonito odvlačeći na zagrebačku policiju miran seljački svijet. Zagorje je bilo preplavljeno žandarmerijom. Posebni vlakovi za žandarski brahium stajali su na dan izbora pod parom. Žandari, lugari, poljari, panduri, provokatori svih vrsti i boja sve je bilo spremno na dan izbora. Sve bi »uredovalo« kod najmanjeg nereda. Svu tu oboružanu snagu »terorizirali« su mirni hrvatski seljaci. Takovim pripovijestima doista Stojadinović ne može prikriti svoj poraz.

Navodim najprije ovdje nekoliko karakterističnih slučajeva izbornog terora vlasti iz hrvatskih krajeva. U Splitu je policija na dan izbora junački pucala u goloruki narod. Bilo je 12 ranjenih osoba. U Delnicama su na dan izbora izašli po podne na ulicu žandari, koji su počeli tući djecu, jer su pjevala hrvatske pjesme. Kada je odrasli svijet, koji se taj čas nalazio u blizini mjesta protestirao protiv takovog neljudskog postupka, žandari su počeli pucati. Tom je prilikom ozlijedjen brijački pomoćnik Šmidt. Žandari su kundačili žene, djecu i sve, što su našli na ulici. Osim toga su žandari provalili u više lokala, te su tamo djecu i ljude bacili na ulicu, dok su ih drugi na ulici dočekivali i tukli.

U kotaru Jaska na biralištu u Sošicama oboružana je po vladinom kandidatu Dr. Dragutinu Gajskom u oči izbora jedna oveća grupa mladića pripadnika J. R. Z. Ti su mladići pijančevali čitavu noć na račun vladinog kandidata. U jutro su opkolili biralište oboružani revolverima i nisu pustili pristaše H. S. S. da glasuju. Naprotiv su se grozili revolverima i pucali. Sve to u prisuću žandarmerije, koji su kao organi vlasti imali da na tom biralištu čuvaju red i mir.

U kotaru su vinkovačkom na biralištu Sremske Laze izbačeni predstavnici kandidatske liste Dra. Mačka uz brahijalnu silu žandarmerije na dan izbora odmah u jutro iz izbornih lokala.

U kotaru je rumskom oduzela žandarmerija u Putincima predstavnicima liste Dra. Mačka sav izborni materijal.

U Dobrincima su preko noći pokidani pečati s vrata izbornog lokala. U Vel. Radincima birački je odbor dao kod zaključivanja svoga rada izbaciti po žandarmeriji predstavnika liste Dra. Mačka.

U Klenku, kad je trebalo zaključiti izbor i sabrati broj glasača, dao je predstavnik biračkog odbora ugasiti svjetlo i izbaciti po žandarmeriji predstavnike liste Dra. Mačka. Zatim je u mraku nastavljen rad biračkog odbora.

U šidskom su kotaru organi upravnih vlasti i organi žandarmerije silom tjerali s birališta izbornike »novovjerce«, jer da im vjeroispovjest nije zakonom dozvoljena i to sa prijetnjama, da će zatvoriti njih i njihove bogomolje.

U banjalučkom su kotaru na biralištu Piskavica, predstavnici kandidatske liste Dra Mačka žandarmerijom izbačeni sa birališta. Isto se dogodilo u kotaru Kotor Varoš.

Ukratko predstavnici su liste Dra Mačka, u mjestima, gdje nije bilo Hrvatske seljačke zaštite, bili zatvarani, tjerani sa birališta i onemogućeno im je da na izborima prisustvuju. Na mnogim je mjestima upotrebljeno po organima vlasti i oružje.

U Srbiji, gdje narodne snage nisu bile dovoljno organizirane, vladin je teror bio puno veći. Prvi je uhapšen radi izbora stari tamnički drug predsjednika Dra Vladka Mačka narodni zastupnik sveučilišni profesor Dr. Dragoljub Jovanović. To su bile prve pripreme vlade za izbore, u kojima bi joj poznata aktivnost

i popularnost ličnosti Dra Dragoljuba Jovanovića, mnogo smetala.

U Nišu je uhapšen kandidat sa liste Dra Mačka g. Tešman Nikolić. U Leskovcu je na dan izbora uhapšeno 19 istaknutih opozicionara. U Velesu je uhapšen Macedonac kandidat opozicije Tomo Klenković. U Ohridu kandidat Ivan Zarović i Dimitrije Grupčević.

Izrečene su nebrojene novčane kazne. U Macedoniji kandidati Mačkove liste nisu smjeli u sela. U Kumanovu je dotjeran stražarom Dragan Stuparević, odvjetnik s jednom grupom ljudi, koji su bili s njime izašli u selo. Dr. Aćimović, kandidat za kotar strumički Dr. Micić, kandidat za kotar Gjevgjelijski nisu pušteni kao niti Toma Klenković, kandidat za kotar Ovčepoljski ni u jedno selo. Toma Klenković, ugledni macedonski javni radnik, kandidat za kotar Ovčepoljski protjeran je iz Kočana, vezan lancima kao skitnica na godinu dana u svoje zavičajno mjesto Sv. Nikola.

U proglasu šefova srbijanske udružene opozicije pod naslovom »Istina o izborima 11. prosinca 1938. koji su potpisali M. A. Stanojević, Ljub. Davidović i Jovan M. Jovanović, navodi se, da su na dan izbora organi vlasti prolili krv gradjana u Beranima, Leskovcu, Danilov gradu, Valjevu, Vučitrnu, Paraćinu, Kragujevcu, Uzdinu, Resnu, Nišu, Skoplju, Krsni i Dobriću.

Na dan je izbora bilo mrtvih i ranjenih. U Leskovcu ubija žandarmerija pucajući u narod Mirka Naumovića i Matiju Jovanovića. U Valjevu su na dan izbora ubijena dva gradjana.

II. DEMORALIZACIJA I KORUPCIJA

Svakako je u metodama demoralizacije postigao Stojadinovićev režim na izborima svoj vrhunac.

U prvom redu htio bih ovdje istaći slučaj, koji baca puno svjetlo na metode demoralizacije, koje je vlada vršila na izborima od 11. prosinca 1938. To je slučaj sa zagrebačkim nadbiskupom gosp. Drom Alojzijem Stepincem. Vlada je službeno preko radija javila na dan izbora po podne, da je zagrebački nadbiskup glasovao za listu Dra Stojadinovića, premda je znala, da je zagrebački nadbiskup zajedno s čitavim hrvatskim narodom glasovao za predsjednika Dra Mačka.

Nadbiskup g. Dr. Alojzije Stepinac glasovao je već prije 2 sata poslije podne na svom biralištu u Zagrebu za listu Dra Vladka Mačeka. Prva je vijest radio stanice, da je glasovao za listu Stojadinovićevu došla oko 4 sata. Zagrebački je nadbiskup tražio odmah energično od uprave radio stanice, da se ova laž demantira. Odgovoreno mu je, da ne smiju. On se na to obratio na podbana Savske banovine i upozorio ga na ovu lažnu vijest te tražio, da se ista opozove. I to nije koristilo. Naprotiv radio stanica je opetovano puta iza toga, što je već zagrebački nadbiskup upozorio i od vlasti tražio, da se vijest opozove, javljala da je zagrebački nadbiskup glasovao za Stojadinovićevu listu. Javljeno je takodjer, da je vijest o glasanju zagrebačkog nadbiskupa izazvala silno uzrujanje u hrvatskom narodu. Niti naknadno nije htjela vlada ovu laž demantirati. Zato je zagrebački nadbiskup morao protestirati posebnim letkom protiv ovakovoga postupka. Sve se to dogodilo u vrijeme, dok je ministar unutrašnjih djela bio Korošec.

Tek u svom govoru od 16. siječnja 1939. Dr. Stojadinović u poslaničkom klubu J. R. Z. tendenciozno opozivlje vijest radio stanice. Tvrdi, da se vladino izvješćivanje temeljilo na zabludi i lažnoj vijesti. Zašto se onda ta zabluda nije odmah ispravila, kad je nadbiskup Stepinac energično tražio, da se opozove? Zašto se nije opozvala kasnije barem iza izbora?

Ovaj je postupak vlade kriminalni balkanski skandal, kakovog do sada ni u jednim izborima nije bilo. Stvar je bila vrlo dalekosežno zamišljena i spremljena kao krupna provokacija hrvatskog naroda.

Dakako da ovaj postupak podcrtava i vanjska štampa. — Tako pariška »L' Europe Nouvelle« piše: »Sva su sredstva bila dobra za pribavljanje glasova. Tako su se besramno poslužili imenom Mgr. Stepinca, katoličkog nadbiskupa, javljajući preko štampe i radia, da je taj crkveni dostojanstvenik glasovao za vladinu listu. Protestni brzojavi Mgr. Stepinca, koji su zahtjevali službeni demanti, ostali su bez učinka«.

U metodama demoralizacije i korumpiranja glasača vladini kandidati prevršiše svaku mjeru. Ali te metode nisu kod hrvatskog naroda imali nikakovog uspjeha. Ni najsiromašnijeg se hrvatskog seljaka nije moglo kupiti, jer novac nije put, kojim se dolazi do srca hrvatskog naroda. Hrvatski je narodni organizam zdrav. Politička je svijest izgradjena, zahvaljujući našim učiteljima Stjepanu i Antunu Radiću, i kod hrvatskog seljaka u najzabitnijem selu. Nikad se to nije tako pokazalo kao u ovim izborima.

Tim je više vlada upotrebljavala te metode u nehrvatskim krajevima. Na žalost moramo priznati s uspjehom. Vladini korteši kupovali su na dan izbora glasove kao blago na sajmu.

U kotaru je pakračkom u čisto pravoslavnoj obćini Buć, vladin kandidat dopremio na dan izbora na birelište 200 kg. salame i bačvu rakije i time uvjerio tamošnje »svijesne« izbornike, da moraju glasovati za Stojadinovića.

U šidskom su kotaru vladini kandidati nemilice sipali novac. Računa se, da je u korteške svrhe potrošeno 400.000 din. Najbolje su prošli cigani, koji su ucjenjivali vladine kandidate medjusobno. Tih ciganskih birača ima u tom kotaru oko 250 i uspjeli su da natjeraju vrijednost svoga glasa na Din 100.—.

U Tešnju je Jugoslavenska radikalna zajednica plaćala glasove po din. 50.—.

U bihaćkom su kotaru pristaše vladinih kandidata dobivali za glas i po din. 200.—. Takvi su se slučajevi najviše dogadjali na biralištu u Srbljanima, Lipi, Doljanima, Vrtoču a i u gradu Bihaću.

U kotaru je ljubićkom kandidirao aktivni ministar pošta i brzojava Vojko Čvrkić. On je pred izbore postavio iz ovoga kotara za poštare oko 320 ljudi bez ikakovih kvalifikacija. Poslije izbora su većinom odpušteni.

Pišući o rezultatu ovih izbora dobivenom prevarom i nasiljima veli »The Manchester Guardian Weekly«: »U srpskim su selima brojni seljaci čekali svega jedan sat prije svršetka, kad su glasovi bili skoro jednaki na svakoj strani, i tada su se prodavali uz najviše cijene. U Pirotu je jedna tvornica cipela razdijelila besplatno parove cipela seljacima, koji su glasali za J. R. Z. U Dobriću (istočna Srbija) bio je odsječen dio mjesta od birališta i pristaše J. R. Z. su kupovali 1 glas uz cijenu od 1 metar drva za gorivo«.

Naveo sam ovdje samo ovo nekoliko drastičnih slučajeva. Oni imaju samo karakterizirati sistem. Imade ih bezbroj. Sve ovo kupovanje, korupcija i demoralizacija vršena je po vladinim kandidatima javno. Tako se s vrhova ruši planski i cinički ideja parlamentarizma.

III. FALSIFIKATI

N jedna vlada nije do sada pala na izborima u Jugoslaviji. Makar bio čitavi narod protiv nje. Dakako da prema tome nije mogao na izborima izgubiti niti Stojadinović.

Imati izborni mandat u Jugoslaviji znači pobijediti, jer što se ne postigne terorom, demoralizacijom i korupcijom, to će se sigurno postići falsifikatom. Znamo, kako su izbori provadjani za vrijeme diktature 1931. U hrvatskim je krajevima bila provedena potpuna apstinencija, kojom se htjelo protestirati protiv diktatorskih izbora, a vlada je jednostavno hrvatske glasove pripisivala. U jednom kotaru više u drugom manje, već kako joj se htjelo. I u izborima se godine 1935. obilno služilo falsifikatom.

U izborima od 11. prosinca 1938. upotrebljavale su se iste metode falsificiranja. Sve je zato bilo unaprijed spremljeno. Gdje predsjednici biračkog odbora nijesu odgovarali, promjenili su ih. U kotaru Senta u Vojvodini, nekoliko dana prije izbora izmjenili su 42 predsjednika biračkih odbora, a na njihova su mjesta stavili osobe bez kvalifikacija, ali na sve spremne. Na taj su način htjeli onemogućiti izbor Dr. Nagya, koji ima apsolutno povjerenje madjarskih seljaka tog kotara. Glavni je birački odbor konstatirao, da su mnogi omoti s izbornim materijalom stigli nezapečaćeni s pojedinih birališta. Na mnogim nijesu bili zakonom propisani pečati, već pečati žandarmerijski, školski ili privatnih lica. Gdjekoji su omoti došli i nezapečaćeni. Na njima su bile prilijepljene papirnate vinjete ili pritisnuti gumeni pečati. Birački su spisi dostavljeni glavnom biračkom odboru s mnogih birališta neprošiveni, nezapečaćeni, nezaključeni i nepotpisani. Glasali su i mrtvi i odsutni, a mnogi su glasali i po više puta. Medju mrtvima je Stojadinović bio naročito popularan. U Beogradu se jedan državni činovnik hvalio, da je glasao 16 puta za vladu. Baš su u Beogradu bili česti slučajevi, da su državni činovnici došli da glasaju za one, koji su već glasovali. Kada ih je na to predsjednik biračkog odbora upozorio, nijesu se našli u neprilici, već jednostavno otišli. Nitko ih nije u tome smetao, niti radi toga povadjao kazneni postupak. Mrtvi su u Beogradu vrlo marljivo glasali za Stojadinovića. Policija je pred izbore tražila od Državne bolnice popis i adrese svih pomrlih u toku zadnje dvije godine, da ih upiše u J. R. Z.

pa da na izkazima glasaju. U Skoplju najmljeni su cigani, koji su glasali nesprije̦čeno po 20 i više puta, dovoljno je bilo da kažu da glasuju za J. R. Z.

U kotaru gospićkom, kad je u nedjelju dne 11. prosinca 1938. sresko načelstvo saznalo za rezultate, po kojima se vidi, da je vlada u cijelom kotaru u manjini, izaslalo je u općinu Medak činovnika Čudića, koji je dao po žandarmeriji odstraniti predstavnike liste H. S. S. i S. D. S. te nakon toga počinio s biračkim odborom slijedeće falsifikate:

1. Na biralištu Raduč faktično je za vladinu listu glasovalo samo 121 izbornik, dok je naknadno pripisano 454 birača.

2. Na biralištu Vrebac kandidat S. D. S. imao je 53 glasa, koji su prema tomu glasali za zemaljsku listu Dra Mačka, dok je birački odbor priznao samo 8 glasova, a ostale pripisao za vladinog kandidata. Za vladinog kandidata je glasovalo samo 213 izbornika, dok je birački odbor naknadno pripisao još toliko birača.

3. Na biralištu Medak je za vladinog kandidata glasovalo samo 333 izbornika, dok je naknadno birački odbor pripisao još 191 izbornika.

4. Na biralištu Ostrovica birački odbor oduzeo je kandidatu H. S. S. 35 glasova, a vladinom kandidatu pripisao 108 glasova.

U kotaru je Vukovar na glasačkom mjestu Borovo I. glasovalo 86 službenika državne riječne plovidbe, koji nisu upisani u birački spisak ove općine.

U kotaru je Kotor Varoš snizio predsjednik biračkog odbora Svetozar Dokić kandidatu na listi Dra Mačka broj glasova za 90.

U Kragujevcu je 400 namještenika općine glasovalo nekoliko puta, dok je u biračke spiskove uneseno oko 1.000 glasova, koji ne postoje.

U glavnom biračkom spisku općine jagodinske od broja 2725 do 3059 (334 glasa) navedeni su željeznički službenici II. željezničke sekcije beogradske željezničke direkcije, koja obuhvaća više kotareva. Niti jedan od tih željezničara nema pravo glasa u Jagodini. Tako im je omogućeno, da dva puta glasaju.

Mora se istaći i ovdje, da je Hrvatska seljačka zaštita zapriječila falsifikovanje u hrvatskim krajevima osim stanovitih iznimaka. Sačuvati čistoću izbora znači za Stojadinovića vršiti »teror«. Falsifikata je najviše bilo u Vojvodini i Macedoniji.

Ovdje su izneseni samo neki primjeri kao tipični za čitavi sistem falsifikovanja, jer doista nema mjesta, da se iznese sav materijal žalbi podnesenih glavnom biračkom odboru, kojih imade bezbroj.

Terorom, demoralizacijom, korupcijom i falsifikatom provodio je Dr. Milan Stojadinović izbore od 11. prosinca 1938. i tim je metodama postigao rezultat, kojega je glavni birački odbor proglasio, skalupivši onu svoju bijednu njemačko-madjarsko, tursko-arnautsku i činovničku većinu.

HRVATSKA SELJAČKA STRANKA U PRIJAŠNJIM IZBORIMA

Izbori su u demokracijama izvor saznanja narodnog raspoloženja. Zato prave vlade naroda izgradjuju svoje izborne sisteme i stalno ih upotpunjuju, kako bi volja naroda došla putem izbora do punog izražaja. Snažni valovi vlade naroda, koji su u devetnaestom i dvadesetom stoljeću redom rušili autokracije starog kontinenta, da bi zamjenili, bilo vladu jednog čovjeka, bilo vladu manjine, vladom većine, te tako osigurali i sačuvali dvije dragocjene tekovine čovječanstva, jednakost i slobodu, donesoše kao svoje baš najjače oružje — izborno pravo. Od izbornog prava ograničenog iz početka na mali broj gradjana, koji su imali stanoviti imetak, napretkom i uvaženjem temeljnog načela vlade naroda, — načela jednakosti — postade izborno pravo opće. Razvitak se baš izbornog prava, njegovo proširenje na najšire slojeve naroda pokriva s demokratskim izvršavanjem narodne suverenosti. Pravo glasa uz osigurane političke slobode, te zakonito provadjanje izbora bez izborne korupcije, uz izborni sistem, koji osigurava podjelu mandata prema pravom broju palih glasova, osigurava vladu naroda i omogućuje demokratsku evoluciju od sadašnjeg nepravednog socijalnog i ekonomskog društvenog uredjenja do boljeg i pravednijeg. Nema sumnje, da broj palih glasova datih za stanovitu političku organizaciju najbolje označuje njezinu jakost, napredak ili nazadovanje.

Hrvatska seljačka stranka nastupala je politički u izborima u Banskoj Hrvatskoj već prije rata. Banska Hrvatska prije svjetskog rata nije imala općeg i neposrednog prava glasa. I kod nas u Banskoj Hrvatskoj vodi razvitak izbornog prava iz

početka veoma malog broja glasača, ne više od nekoliko desetaka u pojedinim kotarevima — na pr. Karlobag je imao 75 glasača — do općeg prava glasa iza prevrata. U isto vrijeme, dok se vodi u Banskoj Hrvatskoj borba za demokratizaciju našeg političkog života traje ona i u Dalmatinskoj Hrvatskoj. U krajevima je i zemljama zastupanim u carevinskom vijeću, pokret za izbornu reformu naročito jak posljednjih godina devetnaestog i početkom dvadesetog stoljeća. Kod nas su u Banskoj Hrvatskoj započeli u tom pravcu pokret hrvatski radnici god. 1899. kad su Hrvatskom državnom saboru podnijeli zahtjev za uvedenje općeg izravnog i jednakog prava glasa. Poveden je široki pokret javnim skupštinama, pak se u proljeću i jeseni god. 1903. traže neprestano ustavna prava prema načelima vlade naroda, a naročito opće izborno pravo. Hrvatski državni sabor god. 1906-1907. mnogo se bavi pitanjem izborne reforme, te je u tom sabornom periodu stvoren zakon od 1. ožujka 1907. za zaštitu slobode izbora. Na prijedlog narodnog zastupnika Dr. Ivana Lorkovića izabran je posebni saborski odbor od 15 lica, koji je imao spremiti sav materijal za izbornu reformu na temelju općeg, jednakog, izravnog i tajnog prava glasa. Medjutim je ovaj odbor održao samo dvije sjednice, jer je sav rad za izbornu reformu bio prekinut odgodom sabora, a poslije i promjenom političkih prilika. Kroz sve to vrijeme bio pokret za izbornu reformu upravljen naročito za dokinućem odnosno sniženjem one porezne svote, na temelju, koje se istom sticalo aktivno pravo glasa, usljed čega su siromašni široki slojevi naroda bili isključeni iz ovog najvažnijeg političkog prava. Kod toga se mora naročito istaći, da je prema hrvatskom izbornom pravu, koje je bilo uvedeno revolucionarne godine 1848. bio kod nas uveden reprezentativni sistem, pa je to izborno pravo uz prekid Bachove diktature vrijedilo sve do god. 1867. Ovo je izborno pravo bilo daleko šire i demokratskije, nego li kasnije naše izborno pravo, ono je što više za ondašnje naše društvene prilike bilo vrlo široko i napredno, jer nije bilo vezano ni uz kakovo plaćanje stanovite svote poreza, tzv. izbornog cenzusa, već je u glavnom pripadalo svakome Hrvatu. God. 1867. porezni je cenzus tek znatno povišen, što naravski za sobom povlači ograničenja izbornog prava samo na bogatije slojeve naroda, pa je seljačtvo, ogromna većina hrvatskog naroda, ostalo bez političkih prava. Ono gubi svaki upliv na izvršavanje vlasti. Iza god. 1867. ne dosiže u Banskoj Hrvatskoj broj izbornika niti 2% cjelokupnog pučanstva. Posljednje proširenje izbornog prava prije rata u Banskoj Hrvatskoj povećava broj izbornika od 50.000 na oko 200.000.

Kad se sve to uvaži, jasno je, da je Hrvatska seljačka stranka mogla doći do pravog utjecaja u hrvatskom narodu tek nakon rata, kada je uvedeno opće pravo glasa. To je opće pravo glasa uzakonjeno iza prevrata u nekoliko izbornih zakona, koji su bili upravljeni protiv hrvatskog naroda. Izborni su zakoni u Jugoslaviji stvarani uvijek sa svrhom, da bi se održala srbijanska hegemonija. Spomenut ću ipak, da su se još godine 1927. dijelili mandati u Srbiji prema popisu od godine 1910. premda je postojao popis iz godine 1921. Od svih izbornika zakona najnepravedniji je bezuvjetno ipak sadašnji. Medjutim ipak samo glasovanje daje pregled o razvitku Hrvatske seljačke stranke. Ali kod ovih podataka se mora ali računati s time, da su sve to glasovi stečeni u opoziciji i borbi sa sistemom nasilja, nepravde i izborne korupcije, te falsifikata.

Hrvatska seljačka stranka sudjelovala je nakon rata u prvome redu u izborima za ustavotvornu skupštinu 28. studenoga 1920., pak onda redom u izborima od 18. ožujka 1923., 8. veljače 1925., 11 rujna 1927., 5. svibnja 1935. i 11. prosinca 1938.

Na izborima od 8. studenoga 1931. održanih u vrijeme diktature od 6. siječnja 1929. nije Hrvatska seljačka stranka sudjelovala, već je proglasila bojkot tih izbora, koji je potpuno uspio.

Broj glasača, koje je Hrvatska seljačka stranka u tim izborima postigla jest slijedeći:

izbori:	glasova:	mandata:
28. XI. 1920.	230.590	50
8. III. 1923.	473.733	70
8. II. 1925.	532.872	67
11. IX. 1927.	381.371	61
5. V. 1935.	600.000	44
11. XII. 1938.	801.333	46

Zakonodavni sistem kod podjeljivanja mandata bio je u pojedinim od tih izbora različit.

Što veći broj glasova dobiva Hrvatska seljačka stranka, dodjeljuje joj se manji broj mandata. Godine 1938. kad Hrvatska seljačka stranka dobiva skoro četiri puta toliko glasova nego li godine 1920. dodjeljuje joj se 4 mandata manje.

Kod izbora od 11. prosinca 1938. dobila je Hrvatska seljačka stranka u:

Banskoj Hrvatskoj	glasova	534.998
Dalmatinskoj Hrvatskoj	„	116.305
Bosni i Hercegovini	„	141.030
Vojvodini i drugim krajevima	„	10.000
	Ukupno glasova	801.333

Broj mandata u borbi hrvatskog naroda za ostvarenje prava samoodredjenja ne može dakako biti važan.

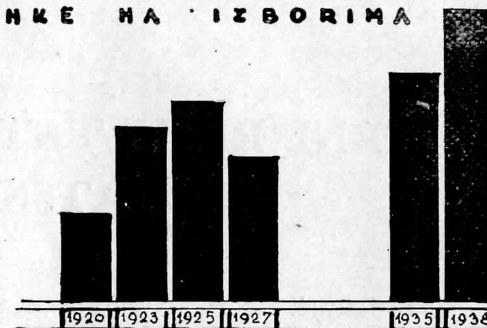
Porast broja glasova, koji su pali za Hrvatsku seljačku stranku, osim malog oslabljenja na izborima u god. 1927. je inače u stalnom usponu, da na izborima od 11. prosinca 1938. postigne svoj vrhunac.

Hrvatska je seljačka stranka dakle povezala hrvatski narod u Jugoslaviji u jednu jedinstvenu političku organizaciju, te time dala hrvatskim narodnim zahtjevima onu jakost, koju ti zahtjevi danas imadu. Time je ona izvršila u povijesti hrvatskog naroda ogromnu historijsku zadaću.

PREGLED UČEŠĆA BIRAČA HRVATSKE SELJAČKE STRANKE NA IZBORIMA

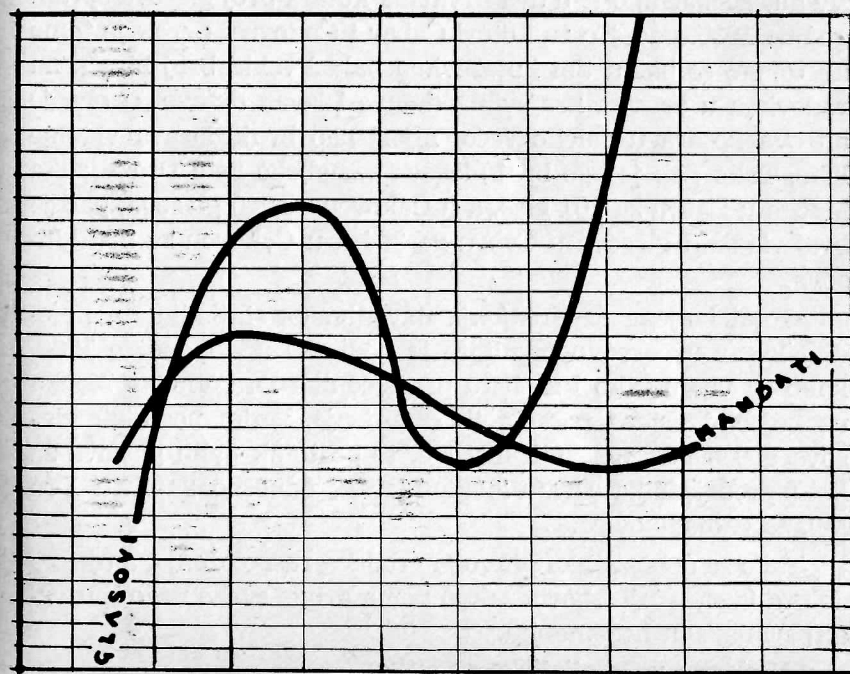
TUMAČ:

1 mm = 10.000 GLASAČA

GRAFIČKI PRIKAZ:

UČEŠĆE GLASAČA I POSTIGNUTI MANDATI

IZBORNI REZULTATI U BANSKOJ HRVATSKOJ

Prikazujući izborne rezultate uziman kao cjelinu Hrvatsku i Slavoniju. Donašaju se dakle rezultati svih kotareva sadašnje upravne jedinice takozvane Savske banovine sa kotarima Srijema, Ilok, Irig, Ruma, Srijemski Karlovci, Srijemska Mitrovica, Stara Pazova, Šid i Zemun. Vrlo je karakterističan ogroman porast glasova Hrvatske seljačke stranke u svim hrvatskim kotarevima. U hrvatskim je kotarevima takodjer i najveći odaziv glasača. Jedino je u dva hrvatska kotara broj glasova spram godine 1935. pao. To su kotari Čabar i Čakovec. Uzrok je tome ali to, što se baš u tim kotarevima nalazi veliki broj birača na radovima u drugim krajevima države i izvan države. U oba je ali ova kotara u daleko većoj mjeri pao broj glasova vladine liste. Tako dok je pao broj glasova zemaljske liste Dra Vladka Mačka u Čabru za 101 glas, a u Čakovcu za 240 glasova, pao je broj vladinih glasova u Čabru za 354 a u Čakovcu za 539 glasova.

Radi boljega uzporedjenja navodim uz statistiku za pojedini kotar usporedno rezultate iz godine 1935. i godine 1938. kako za vladu tako i za listu predsjednika Dra Vladka Mačka uz pojedini prikaz porasta ili smanjenja, zatim postotak glasova glasača od upisanih glasova, te postotak palih glasova za listu predsjednika Dra Vladka Mačka, odnosno za listu Dra Milana Stojadinovića.

Tako se dobiva slika pravog narodnog raspoloženja, a ujedno dokaz da sadašnji izborni zakon nema druge svrhe nego li utvrditi srbijansku hegemoniju.

Prelazim na statističke podatke:

Kotar	Svega upisano	Za Dr. Mačeka glasovalo		Za vladu glasovalo		Razlika za		Glasovalo % upisanih glasača	% za dr. Mačeka	% za dr. Stojadinovića
		1938.	1935.	1938	1935.	dr. Mačeka + —	vladu + —			
Bjelovar	23809	16096	12618	3154	6038	+3478	—2884	82·49	84·25	15·65
Brinje	5281	3203	2539	1270	1009	+ 664	+ 261	84·70	71·60	28·40
Crikvenica	3222	2190	1694	216	641	+ 496	— 425	74·98	90·65	8·94
Čabar	3384	1468	1569	167	521	— 101	— 354	48·31	89·79	10·21
Čakovec	12829	8401	8641	802	1341	— 240	— 539	71·49	80·35	19·65
Čazma	11910	10873	8706	140	990	+2167	— 850	91·29	98·73	1·27
Daruvar	8942	4409	3706	2584	3440	+ 703	— 856	80·13	61·55	36·06
Delnice	5892	4517	3941	134	758	+ 576	— 624	78 99	97·06	2·88
D. Stubica	11674	11079	10116	13	250	+ 963	— 237	95·01	99·88	0·12
Donji Lapac	4950	774	472	2674	2656	+ 302	+ 17	69·64	22·45	77·55
D. Miholjac	8005	5032	4578	1461	1524	+ 454	— 63	81·39	77·24	22·43
Dugoselo	6865	6197	5480	24	362	+ 717	— 337	90·62	99·61	0·39
Đakovo	14630	9326	9209	2250	2021	+ 117	+ 229	79·13	80·56	19·44
Đurđevac	16386	14009	12559	219	945	+1450	— 726	98·45	98·45	1·54
Garešnica	8536	5697	5182	1875	1701	+ 515	+ 174	88·71	75.84	24·76
Glina	12252	5014	6528	5123	3669	—1514	+1454	82·74	49·46	50·54
Gospić	10489	4314	2108	2745	5776	+2206	- 3031	67·30	61·11	38·89
Gračac	8428	2094	1646	3548	3648	+ 448	— 200	65·92	37·69	62·06
Grubišno polje	6373	2375	2356	3005	2998	+ 19	+ 7	84·42	44·14	55·86
Ilok	8142	2044	1723	4281	5049	+ 321	— 768	78·54	31·96	66·94
Irig	6994	1758	1341	3143	2158	+ 417	— 985	70·32	35·75	63·91
Ivanec	12301	11109	9608	60	325	+1501	— 265	90·80	99·46	0·54
Jastrebarsko	10185	8743	5974	172	2271	+2769	—2099	87·53	98·07	1·93
Karlovac	18236	15742	12145	488	1534	+3597	—1046	89.02	96·97	3·01
Kastav	3315	1707	637	422	1603	+1070	—118	65·04	79·17	19·37
Klanjec	8344	7614	6693	16	208	+ 921	— 192	91·44	99·79	0·21
Koprivnica	17554	12452	10133	1620	2575	+2319	— 955	80·23	88·41	11·50

Kotar	Svega upisano	Za Dr. Mačeka glasovalo		Za vladu glasovalo		Razlika za		Glasovalo % upisanih glasača	% za dr. Mačeka	% za dr. Stojadinovića
		1938.	1935.	1938.	1935.	dr. Mačeka + −	vladu + −			
Korenica	5291	1116	536	1680	3317	+ 580	—1637	52·84	39·91	60·09
Kostajnioa	8505	3037	3496	4156	3156	— 459	+1000	84·—	41·79	57·19
Krapina	9425	8632	8424	54	136	+ 208	— 82	92·16	99·38	0·62
Križevci	19375	16138	14369	518	1320	+1769	— 802	85·97	96·89	3·04
Krk	5794	3770	1927	772	2377	+1843	—1603	79·24	82·12	16·82
Kutina	7768	6364	4822	453	705	+1542	— 252	87·82	93·29	6·64
Ludbreg	9079	7730	5974	453	1092	+1756	— 639	90·14	94·36	5·54
Našice	14069	8124	6113	2848	3886	+2011	—1038	78·28	73·77	25·86
N. Gradiška	11722	9492	9426	599	3466	+1497	— 215	86·10	94·06	5·93
Novi	2754	1665	1087	113	555	+ 578	— 442	64·55	93·59	6·35
Novi Marof	10105	9757	8116	5	298	+1641	— 293	96·61	99·95	0·05
Novska	6960	4906	4347	831	2044	+ 559	—121	82·43	85·52	14·48
Ogulin	12648	6784	6055	3342	4068	+ 729	— 726	80·10	66·96	32·99
Okučani*	4718	1999	—	2568	—	+ 578	— 84	98·03	43·22	55·52
Osijek	22916	9335	6367	4545	7332	+2968	—2787	62·93	64·74	31·52
Otočac	11822	4983	2643	2801	7176	+2341	—4375	65·87	64·—	35·97
Pakrac	11023	3931	4045	4161	3334	— 114	+ 827	73·41	48·54	51·38
Perušić	5746	4033	1215	417	3742	+2818	—3325	77·45	90·63	9·37
Petrinja	11761	6602	6781	3135	2756	— 179	+ 379	84·26	66·62	31·63
Pisarovina	4761	4248	3831	2	171	+ 417	— 169	89·27	99·95	0·05
Pregrada	9102	8424	7537	9	103	+ 887	— 94	92·65	99·89	0·11
Prelog	13226	8146	4821	711	4591	+3325	—3980	66·97	91·94	8·02
Rab	4022	2839	1198	597	1594	+1641	— 997	85·43	82·63	17·37
Ruma	14213	4509	5500	6239	6816	— 991	— 577	75·94	41·77	57·80
Samobor	7693	7478	6386	6	258	+1092	— 252	97·60	99·92	0·08
Senj	3930	3189	1171	79	2442	+2018	—2363	83·16	97·58	2·42
Sisak	12014	9994	8189	689	1744	+1805	—1055	88·92	93·55	6·45

* Novo otvoreni izborni kotar

Kotar	Svega upisano	Za Dr. Mačeka glasovalo		Za vladu glasovalo		Razlika za		Glasovalo % upisanih glasača	% za dr. Mačeka	% za dr. Stojadinovića
		1938	1935.	1938.	1935.	dr. Mačeka + −	vladu + −			
Slatina p.	12185	5888	4687	3473	4639	+1201	—1166	76·84	62·90	37·10
Sl. Brod	19932	14436	9968	2485	4785	+4470	—2300	85·05	85·16	14·66
Sl. Požega	17253	11406	9825	1931	3452	+1581	—1521	77·30	85·52	14·48
Slunj	12368	5584	5267	4615	4140	+ 317	+ 473	82·45	54·66	45·26
Srijemski Karlovci*	8926	1370	—	5296	—	+1370	+5296	—	20·55	79·45
Srijemska Mitrovica	13241	3738	2111	5901	7406	+1626	—1505	37·38	38·74	61·17
St. Pazova	12156	3022	4474	6471	7970	—1452	—1499	30·22	31·67	67·82
Sušak	11520	6653	3374	1521	3845	+3279	—2324	72·61	79·44	18·16
Sv. I. Zelina	10679	10524	8710	22	1019	+1814	— 997	98·74	99·79	0·21
Šid	10396	3854	4023	4239	3888	— 169	+ 351	77·89	52·37	47·61
Udbina	3382	1286	518	769	2832	+ 768	—2064	60·76	62·76	37·43
Valpovo	7098	5320	3546	685	1605	+1774	— 920	84·62	84·62	11·40
Varaždin	17434	14525	11181	380	1980	+3344	—1600	85·50	97·44	2·55
Vel. Gorica	10835	10440	9004	5	274	+1436	— 269	96·21	99·95	0·05
Vinkovci	14879	8999	8745	2670	3127	+ 254	— 457	78·77	78·29	22·78
Virovitica	14063	8410	7044	2854	3369	+1366	— 515	80·20	74·56	25·30
Vojnić	9877	4799	2792	3645	5122	+2007	—1477	85·49	56·83	43·17
Vrbovsko	4900	3179	2104	733	1784	+1075	—1051	79·86	81·24	18·73
Vrgin most	10290	3901	4247	4142	3989	— 346	+ 153	78·16	48·50	51·49
Vukovar	14579	4505	3403	6431	7376	+1102	— 945	72·56	40·54	57·86
Zagreb-grad	78701	46480	31260	3912	10356	+ 15220	— 6444	64·03	92·24	7·76
Zagreb-kotar	20127	18048	15145	102	589	+2903	— 487	90·18	99·50	0·50
Zemun	9984	2422	2286	6441	4947	—1312	+1194	79·50	13·69	86·31
Zlatar	15272	13282	12230	14	220	+1052	— 206	87·06	99·89	0·11
Županja	10434	8374	7966	360	1079	+ 408	— 719	87·43	95·64	4·11
Ukupno banska Hrvatska	902149	565908	460186	152085	214383	100824	58184	79·78	78·53	21·46

* Novo otvoreni izborni kotar

Hrvatska seljačka stranka dobila je u pojedinim kotarevima Banske Hrvatske slijedeći broj glasova:

Bjelovar 15.763, Brinje 3.179, Crikvenica 2.130, Čabar 1.468, Čakovec 8.369, Čazma 10.873, Daruvar 3.985, Delnice 4.517, Dolnja Stubica 11.079, Donji Lapac 312, Dolnji Miholjac 4.970, Djakovo 9.224, Gjurgjevac 14.009, Garešnica 5.629, Glina 3.827, Gospić 3.853, Gračac 1.450, Grubišnopolje 2.276, Ivanec 11.109, Jastrebarsko 8.743, Karlovac 15.742, Kastav 663, Klanjec 7.614, Koprivnica 12.441, Korenica 488, Kostajnica 2.136, Krapina 8.632, Križevci 16.080, Krk 3.770, Kutina 6.364, Ludbreg 7.717, Našice 8.019, Nova Gradiška 9.273, Novi 1.665, Novi Marof 9.757, Novska 4.871, Ogulin 5.582, Okučani 4.343, Pakrac 3.545, Perušić 3.832, Petrinja 6.127, Pisarovina 4.248, Pregrada 8.424, Prelog 7.906, Rab 2.839, Samobor 7.478, Senj 3.183, Sisak 9.926, Podravska Slatina 4.826, Slav. Brod 14.365, Slav. Požega 10.711, Slunj 5.165, Sušak 6.373, Sv. Ivan Zelina 10.524, Udbina 554, Valpovo 5.320, Varaždin 14.525, Velika Gorica 10.440, Vinkovci 8.658, Virovitica 10.814, Vojnić 1.958, Vrbovsko 3.137, Vrginmost 1.363, Vukovar 3.919, Zagreb grad 45.408, Zagreb kotar 18.048, Zlatar 13.282, Županja 8.374. Ukupno takozvana Savska banovina 520.799, Ilok 1.536, Irig 900, Ruma 2.897, Srem, Karlovci 600, Srijem. Mitrovica 999, St. Pazova 1.829, Šid 3.298, Zemun 1.448. Ukupno je Banska Hrvatska dala 534.998 glasova.

Ove su brojke dokaz povjerenja Hrvatskoj seljačkoj stranci.

*

Kako izgleda parlamentarizam u Jugoslaviji, a naročito na koji je način doveo Stojadinović sebi poslanike u skupštinu pokazat ću sada brojevima za mandate sa administrativnog područja tzv. Savske banovine. Administrativno područje takozvane Savske banovine imade sedam izbornih okruga, koji su u izbornom zakonu označeni brojevima od 3—9.

U izborni okrug br. 3 spadaju kotarevi Brinje, Gospić, Otočac, Perušić, Senj, Udbina, Rab, Donji Lapac, Gračac i Korenica. Vlada je dobila u svim kotarevima ukupno 16.479, a lista predsjednika Dra Vladka Mačka 27.832. **Vlada dobiva 6 mandata, pak na svaki mandat otpada 2.746 glasova, a lista predsjednika Dra Mačka 4 mandata, pak na svaki mandat odpda 6.658 glasova.**

U izborni okrug br. 4 spadaju kotarevi Crikvenica, Čabar, Delnice, Novi, Ogulin, Slunj, Sušak, Vojnić, Vrbovsko, Kastav i Krk. Vlada je dobila u tom okrugu ukupno 15.680 glasova, a lista Dra Mačka 42.316 glasova. **Vlada dobiva 7 mandata, a lista Dra Mačka 4. Na jedan mandat vlade odpada 2.240 glasova, a na jedan mandat lista liste Dra Mačka 10.579 glasova.**

U izborni okrug br. 5 spadaju kotarevi Dugo selo, Jastrebarsko, Pisarovina, Samobor, Sisak, Sv. Ivan Zelina, Velika Gorica, Zagreb kotar, Glina, Karlovac, Petrinja, Zagreb grad, Kostajnica i Vrginmost. Vlada je dobila u tom izbornom okrugu ukupni broj 21.978, a lista predsjednika Dra Mačka 156.448. **Vlada je dobila 10 mandata, a lista Dra Mačka 6 mandata. Na jedan mandat vlade dolazi 2.197 glasova, a na 1 mandat liste predsjednika Dra Mačka 22.349 glasova.**

U izborni kotar br. 6 spadaju kotarevi Ivanec, Klanjec, Krapina, Ludbreg, Novi Marof, Pregrada, Varaždin, Zlatar, Čakovec, Prelog i Donja Stubica. Vlada je dobila u tom izbornom okrugu ukupni broj od 2.517 glasova, a lista predsjednika Dra Mačka ukupni broj od 108.699 glasova. **Vlada je dobila 2 mandata, a lista Dra Mačka 4 mandata. Na jedan mandat vlade otpada 359 glasova, a na jedan mandat liste predsjednika Dra Vladka Mačka 27.175 glasova.**

U izborni okrug br. 7 spadaju kotarevi Čazma, Križevci, Bjelovar, Garešnica, Gjurgjevac, Grubišnopolje, Koprivnica, Kutina, Vlada je dobila u tom izbornom okrugu ukupni broj glasova 10.984, a lista predsjednika Dra Mačka 84.004. **Vlada je dobila 5 mandata, a lista predsjednika Dra Mačka 4 mandata. Na jedan mandat vlade otpada 2.196 glasova, a na jedan mandat predsjednika Dra Mačka 21.001 glas.**

U izborni okrug broj 8 spadaju kotarevi Slav. Brod, Daruvar, Nova Gradiška, Novska, Slav. Požega, Vinkovci, Županja, Pakrac i Okučani. Vlada je dobila u tom izbornom okrugu 18.189 glasova, a lista predsjednika Dra Mačka 67.952 glasa. **Vlada je dobila 5 mandata, a lista predsjednika Dra Mačka dobila je 4 mandata. Na jedan mandat vlade odpada 3.637, a na jedan mandat liste predsjednika Dra Mačka 15.986.**

U izborni okrug broj 9 spadaju kotarevi Djakovo, Dolnji Miholjac, Našice, Osijek, Slatina, Valpovo, Virovitica i Vukovar. Vlada je dobila u tom izbornom okrugu 24.547 glasova, a lista

predsjednika Dra Mačka 55.940. Vlada je dobila 5 mandata, a lista predsjednika Dra Mačka 4 mandata. Na jedan mandat vlade odpada 4.909 a na 1 mandat liste predsjednika Dra Mačka 13.985.

Tako izgleda Stojadinovićevo narodno predstavništvo. To je izborna matematika na temelju koje predsjednik vlade cinički kaže: »Jasno je, da su dvije trećine danas za našu politiku«.

*

U Banskoj je Hrvatskoj dobio Stojadinović ukupno 11.780 hrvatskih glasova. Ni jedna beogradska vlada do sada u Banskoj Hrvatskoj nije pala na tako niske grane. Ti odpaci od hrvatskog naroda po svojoj su kvaliteti potpuno bezvrijedni. Oni su beogradskoj vladi više na teret, nego li na korist, i ne mogu da održe fikcije, da još imade Hrvata, koji idu sa beogradskim vlastodržcima.

Najmanji je broj glasova u Banskoj Hrvatskoj dobio Stojadinović u slijedećim kotarevima:

U Pisarovini 2 glasa (u tom kotaru leži Kupinec), u Novom Marofu 5 glasova, u Velikoj Gorici 5 glasova, u Samoboru 6 glasova, u Pregradi 9 glasova, u Dolnjoj Stubici 13 glasova, u Zlataru 14 glasova, u Klanjcu 16 glasova, u Sv. Ivan Zelina 22 glasova, u Dugom selu 24 glasova, Krapini 54 glasova, Ivancu 60 glasova i Senju 79 glasova.

To su sve kotarevi u kojima vlada usprkos tomu, što sam činovnički aparat imade više od 100 glasova u svakom pojedinom kotaru, nije dobila niti sto glasova.

Iznašam sada kao daljnju karakteristiku posljednjih izbora pregled onih izbornih kotareva u Banskoj Hrvatskoj u kojima je Hrvatska seljačka stranka postigla više od 90% predanih glasova, uz istodobnu oznaku, komu je zastupnički mandat dodijeljen:

Kotar:	postotak za H. S. S.:	Mandat dodijeljen:
1. Novi Marof	99.96	H. S. S.
2. Velika Gorica	99.95	H. S. S.
3. Pisarovina	99.95	H. S. S.
4. Samobor	99.92	H. S. S.
5. Pregrada	99.89	H. S. S.
6. Zlatar	99.89	H. S. S.
7. Stubica	99.88	H. S. S.
8. Sv. Ivan Zelina	99.79	H. S. S.
9. Klanjec	99.79	J. R. Z.
10. Dugo selo	99.61	H. S. S.
11. Zagreb (kotar)	99.50	H. S. S.
12. Ivanec	99.46	J. R. Z.
13. Krapina	99.38	J. R. Z.
14. Gjurgjevac	98.45	H. S. S.
15. Čazma	98.33	H. S. S.
16. Jastrebarsko	98.07	H. S. S.
17. Senj	97.58	H. S. S.
18. Varaždin	97.44	J. R. Z.
19. Delnice	97.06	H. S. S.
20. Karlovac	96.97	J. R. Z.
21. Križevci	96.89	H. S. S.
22. Županja	94.36	J. R. Z.
23. Ludbreg	94.36	J. R. Z.
24. Nova Gradiška	94.06	H. S. S.
25. Novi na moru	93.59	H. S. S.
26. Sisak	93.55	J. R. Z.
27. Kutina	93.29	H. S. S.
28. Zagreb grad	92.24	J. R. Z.
29. Prelog	91.94	J. R. Z.
30. Crikvenica	90.65	H. S. S.
31. Perušić	90.63	H. S. S.

Iz ovoga pregleda se vidi, da je Hrvatska seljačka stranka u Banskoj Hrvatskoj u 31 kotaru dobila preko 90% od predanih glasova, a da je u 13 kotareva postignuti postotak prešao dapače 99%. Ipak je izborni sistem dodijelio od 13 kotareva u kojima je prešao postotak predanih glasova 99% listi Dra M. Stojadinovića 3 mandata, i to Klanjec, Ivanec, Krapina, a od onih kotareva, gdje broj predanih glasova za Hrvatsku seljačku stranku prelazi 90% daljnja 9 mandata, naime Varaždin, Karlovac, Ludbreg, Sisak, Zagreb grad (4 mandata), Prelog.

*

Koliku je razvijenu političku svijest pokazao napose u izborima hrvatski seljački narod, neka posluže niže navedena dva

primjera, koje iznašam da time upotpunim sliku o glasanju u Banskoj Hrvatskoj. Za ove kotareve zato prikazujem i glasovanje na pojedinim biralištima.

Isticem, da samo primjera radi uzimam kotare Novi Marof i Samobor, a da je ista slika i u svim drugim čisto hrvatskim kotarevima Banske Hrvatske.

KOTAR NOVI MAROF

Biralište	Ukupni broj upisanih birača	Glasovalo za HSS	Glasovalo za JRZ	Od upis. glasača	Pali postotak HSS	Pali postotak JRZ
Novi Marof	689	660	2	98	99.97	0.3
Madjarevo	563	544	—	97	100	—
Podrute	572	572	—	100	100	—
Remetinec	699	695	—	99.5	100	—
Ključ	728	713	—	98	100	—
Ljubešćica	700	662	—	96.6	100	—
Gornja Rijeka	838	790	2	94.5	99.98	0.2
Breznica	644	635	—	98.5	100	—
Bisag	559	512	—	91	100	—
Visoko I.	787	766	—	97.5	100	—
Visoko II.	513	500	—	97.5	100	—
Brez. Hum	716	716	—	98.5	100	—
Var. Toplice I.	510	462	1	91	99.98	0.2
Var. Toplice II.	559	546	—	97.5	100	—
Svibovec I.	496	479	—	96.5	100	—
Svibovec II.	521	505	—	97	100	—

KOTAR SAMOBOR

Biralište	Ukupni broj upisanih birača	Glasovalo za HSS	Glasovalo za JRZ	Od upis. glasača	Pali postotak HSS	Pali postotak JRZ
Samobor	888	800	—	90.65	99.37	0.63
Mirkovac I.	366	366	—	100	100	—
Mirkovac II.	639	636	—	99.54	100	—
Grdanjci	837	829	—	99.05	100	—
Rude	795	756	—	95.09	100	—
Lug	916	908	—	99.12	100	—
Sv. Nedelja I.	730	713	1	97.80	99.86	0.14
Rakov Potok	671	671	—	100	100	—
Galgovo	502	499	—	99.40	100	—
Sv. Martin	648	641	—	98.92	100	—

Niti jedan narod nije tako plebiscitarno tražio svoju slobodu.

Promatrao sam u nekoliko kotareva, kako je seljački narod glasovao. Sve je išlo na biralište. Ljudi, koji su godinama ležali prikovani na postelju, dovezeni su ili doneseni u izborni lokal. Iz najzabitnijih sela u planinama seljački je svijet sate pješačio do biračkog mjesta. Tko nije imao cipela ili kaputa, dao mu ih je susjed. Radnici su se vraćali na svoj trošak iz najudaljenijih krajeva države, a i iz inozemstva da izvrše svoje biračko pravo. Vidio sam na biralištu Ljubešćica u kotaru Novi Marof 24 rudara, koji su za vlak potrošili svoju jednomjesečnu nadnicu, da na dan izbora glasuju za listu Hrvatske seljačke stranke.

Nikakovo pričanje o »teroru« ne može umanjiti ovaj izborni uspjeh Hrvatske seljačke stranke.

*

Glavni grad Zagreb je takodjer plebiscitarno glasovao za listu predsjednika Dra Vladka Mačka. Broj glasova, koji je dobila Stojadinovićeva lista daleko je bio niži, nego li što su to bila najcrnija vladina predvidjanja. Sadašnji Stojadinovićev »počasni« Hrvat u vladi ministar Kabalin govorio je na svim sastancima prije izbora, da će vlada dobiti u Zagreba najmanje 15.000 glasova. Toliko je vlada računala, da će dobiti glasova samo od državnih službenika, pak je zato prije izbora u svim uredima i državnim poduzećima te ustanovama izvršavan pritisak prijetnjama i zastrašivanjem činovništva, da za vladu glasuje. Naročito se pojačala ta »agitacija« nakon poznatog Stojadinovićevog govora u Ljubljani.

Broj glasova, koji je u Zagrebu za listu Dra Mačka pao iznaša 46.480, pa spram izbora u god. 1935. bilježi lista predsjednika Dra Mačka ogroman porast od 15.220 glasova. Naprotiv je broj vladinih glasova pao od 10.356 dobivenih na izborima u godini 1935. na 3.912 dobivenih na izborima u godini 1938., što znači strahoviti gubitak od 6.444 glasa. Hrvatska seljačka stranka dobila je u samome gradu Zagrebu ukupni broj od 45.408, dok je ostatak pao na paralelnu listu Samostalne demokratske stranke.

Izvanredna vrijednost ovog izbornog rezultata može se ocjeniti tek onda, kada se imaju pred očima socijalna struktura i demografski odnosi stanovništva glavnoga grada Zagreba. Prema podatcima statističkog ureda gradskog poglavarstva u

Zagrebu, imade u Zagrebu oko 25.000 državnih, banovinskih i samoupravnih činovnika, umirovljenika, namještenika i službenika, zatim radnika na željeznici te kod ostalih državnih i samoupravnih poduzeća i vojnih ustanova, koji svi imadu pravo glasa. U ovom broju računani su takodjer činovnici i namještenici državnih i poludržavnih novčanih ustanova. Svi oni ovise o vladi i baš je njima predsjednik vlade Dr. Stojadinović u Ljubljani onako protuzakonito prijetio. Od tog velikog broja od vlade ovisnih ljudi neznatni je samo broj činovnika protuzakonitim prijetnjama predsjednika vlade poplašen, kako se to iz izbornog rezultata vidi.

Isto se tako kod ocjene izbornog rezultata u Zagrebu mora uvažiti da prema statistici u god. 1931. živi u Zagrebu 13.279 pravoslavnih, koji se je broj od toga vremena uvećao tako, da se može računati da danas u Zagrebu žive najmanje 15.000 pravoslavnih. Osim toga živi u Zagrebu oko 25.000 Slovenaca. Sve to nije uticalo na plebiscitarni rezultat glasanja za Mačkovu listu.

Stojadinović nije imao sreće niti sa svojim imenovanim gradskim zastupstvom. Većina od imenovanih gradskih »zastupnika« glasovala je za listu Dra Vladimira Mačka t. j. za Hrvatsku seljačku stranku. Stanoviti se broj osobito opreznih apstinirao.

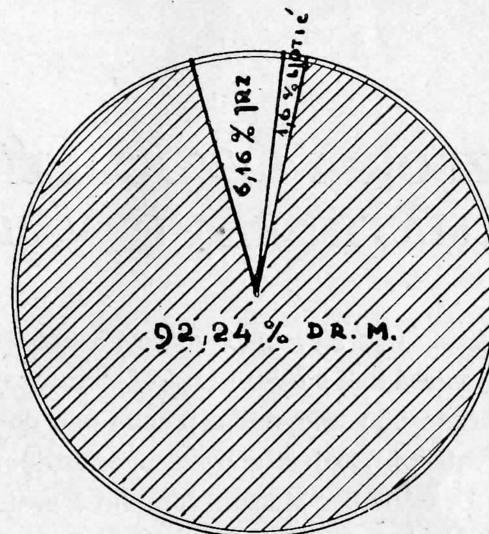
Grad je Zagreb dokaz idealne jednodušnosti hrvatskoga naroda u borbi za ostvarenje hrvatskih narodnih zahtjeva. Organiziranom hrvatskom seljaštvu stoji jednako uz bok hrvatsko radništvo i gradjanstvo.

Prema izbornom zakonu pak proglašeni su »narodnim poslanicima« za grad Zagreb četiri kandidata sa liste Dra Stojadinovića.

*

Ukupno je lista predsjednika Dra Vladka Mačka dobila u Banskoj Hrvatskoj 565.908 glasova na izborima od 11. prosinca 1938. Porast broja glasova spram izbora od 5. svibnja 1935. kada je dobila ta lista 460.186 glasa iznosi dakle 105.722. **Hrvatska seljačka stranka pak dobila je 533.498.** Naprotiv je broj vladinih glasova pao od 214.383 na 152.085, pak je prema tomu vlada dobila manje za 62.298 glasova. Broj hrvatskih glasova za beogradsku vladu pao je na najnižu mjeru.

PREGLED UČEŠĆA BIRAČA I PROCENTUALNOG ODNOSA U ZAGREBU

Stranka	Dr. Maček	Dr. Stojadinović	Ljotić	Glasova mandata
H. S. S.	45.408			
S. D. S.	1.072			
J. R. Z.		3.912		4
Zbor			87	
Pred. glas	46.480	3.912	87	
postotak	92.11	77.4	0.15	
na 1 mandat otpada glasova		978		

Što znači ovo plebiscitarno glasovanje hrvatskog naroda?

Čitavi dvadesetgodišnji sistem podjarmljivanja hrvatskog naroda dobio je na posljednjim izborima udarac od kojega se ne može oporaviti. Istina, još se može vladati grubom silom. Time se samo pojačava pravedni zahtjev hrvatskog naroda za samoodredjenje. A tomu se zahtjevu mora udovoljiti. Što se dulje onemogućuje izvršenje toga zahtjeva, opreke postaju dublje i teže.

IZBORNI REZULTATI U DALMATINSKOJ HRVATSKOJ

U Dalmatinskoj je Hrvatskoj glasovao isto tako plebiscitarno hrvatski narod kao što i u Banskoj Hrvatskoj. Sudjelovanje je na izborima bilo vrlo veliko nikada kao do sada u Dalmatinskoj Hrvatskoj. Broj je glasova općenito porasao za zemaljsku listu Dra Vladka Mačka, odnosno Hrvatsku seljačku stranku i to beziznimno u svim kotarevima. Ni u jednom nije kotaru dobila Hrvatska seljačka stranka manji broj glasova nego li na izborima u godini 1935. dok je vlada dobila redom u svim kotarevima manji broj glasova. Ukupan je broj vladinih glasova pao za 28.914.

Dalmatinski su se Hrvati izjavili jednodušno za politiku Hrvatske seljačke stranke. Najveći je porast glasova Hrvatske seljačke stranke u kotaru Split, gdje je taj broj porastao za 5.084, a najveći pad vladinih glasova u kotaru Benkovac za 3.840, te odmah zatim u kotaru Split za 3.969.

I ovdje prikazujem radi boljeg pregleda uporedbeno rezultate iz godine 1938. sa godinom 1935. kako za listu predsjednika Dra Vladka Mačka, tako i za listu Dra Milana Stojadinovića. Isto tako prikazujem porast odnosno smanjenje broja glasača za pojedinu listu, te pali postotak glasova od upisanih glasača kao i postotak glasova za listu predsjednika Dra Vladka Mačka odnosno Dra Milana Stojadinovića.

Statistički podaci bili bi slijedeći:

Kotar	Svega upisano	Za dr. Mačeka glasovalo		Za vladu glasovalo		Razlika za		Glasovalo % upisanih glasača	% za dr. Mačeka	% za dr. Stojadinovića
		1938.	1935.	1938.	1935	dr. Mačeka + —	vladu + —			
Benkovac	19123	7484	5807	4277	8117	+1677	—3840	66·25	59·07	33·76
Biograd	9036	6205	3486	815	3089	+2719	—2274	77·92	88·13	11·59
Boka kot.	10882	3702	1455	3689	5972	+2247	—2283	69·38	49·03	48·86
Brač	4702	3355	2164	506	1704	+1191	—1198	82·11	86·89	13·11
Dubrovnik	16706	9797	7617	2120	2680	+2080	— 560	72·82	81·36	17·43
Hvar	5826	4325	3224	766	1896	+1102	—1130	87.38	84·95	15·05
Imotski	13876	10740	8646	429	805	+2094	— 376	80·62	96·15	3·84
Knin	16968	7855	5882	5882	8566	+1974	—2592	82·06	56·42	42·90
Korčula	4881	2990	2331	805	2828	+ 659	—2023	77·75	78·79	21·21
Makarska	6668	4925	3041	917	2920	+1884	—2003	87·64	84·29	15·69
Metković	4989	4169	3018	72	898	+1151	— 826	85·03	98·28	1·70
Preko	5710	4049	2399	319	2039	+1650	—1720	76·81	92·68	7·30
Sinj	17894	12388	10572	2192	334[illegible]	+1816	—1150	81·58	87·39	15·02
Split-grad	13889	8962	633[illegible]	2390	3416	+2624	—1026	69·83	78·55	20·95
Split-kot.	24194	20814	15730	1652	5348	+5084	—3696	85·88	92·53	7·34
Šibenik	19856	11890	8660	3178	5395	+3230	—2217	75 89	78·81	21 09
Ukupno Dalmatin. Hrvatska	195199	123751	90569	30101	59015	33182	28914	78·81	80·43	19·56

Hrvatska seljačka stranka dobila je u Dalmatinskoj Hrvatskoj u pojedinim kotarevima slijedeći broj glasova:

Benkovac 6.301, Biograd 6.158, Brač 3.173, Hvar 4.267, Imotski 10.714, Knin 7.014, Korčula 2.990, Makarska 4.891, Metković 4.169, Preko 4.012, Sinj 11.475, Split grad 8.247, Split kotar 20.235, Šibenik 11.455, Dubrovnik 9.897, Boka Kotorska 1.281. Ukupno **116.305** glasova.

Nepravednost izbornog sistema kao i njegova zadaća, da se putem njega utvrdi hegemonija vladajućih srbijanskih slojeva nad hrvatskim narodom, pokazuje nam se evidentno i u Dalmatinskoj Hrvatskoj u odnosu brojeva palih glasova, koji su bili potrebni da mandat dobije vlada, odnosno broja palih glasova za mandat na listi Dra Mačka.

U svim kotarevima Dalmatinske Hrvatske dobila je vlada ukupni broj glasova od 30.101, a lista predsjednika Dra Mačka

123.751. Dodijeljeno je 11 mandata vladi, a 7 mandata listi predsjednika Dra Mačka. Na svaki mandat vladi odpada 3.100 glasova, a na svaki mandat liste predsjednika Dra Mačka odpada 17.678.

Dakle i u Dalmatinskoj Hrvatskoj imademo istu sliku kao i u Banskoj Hrvatskoj. Stojadinović je dobio ukupno 10.396 hrvatskih glasova. Kvaliteta tih glasača je ista kao ona u Banskoj Hrvatskoj.

Najmanji broj glasova dobio je Stojadinović u kotaru Metković, naime ukupno tek 72 glasa.

Pad glasova bio je za vladu u svim kotarevima Dalmatinske Hrvatske vrlo velik.

I u Dalmatinskoj je Hrvatskoj u četiri kotara Hrvatska seljačka stranka dobila više od 90% predanih glasova. Iznašam sada pregled tih kotara uz podjednu oznaku, komu je zastupnički mandat dodijeljen.

Kotar:	% za H. S. S.	Mandat dodijeljen
Metković	98.28	H. S. S.
Imotski	96.15	H. S. S.
Preko	92.68	H. S. S.
Split	92.53	J. R. Z.

Dva mandata splitskog kotara premda je H. S. S. dobila više od 90% predanih glasova otima svojim izbornim zakonom Stojadinović.

Ukupno je lista predsjednika Dra Vladka Mačka dobila u Dalmatinskoj Hrvatskoj 123.751 glas. Postotak glasova spram izbora od 5. svibnja 1935. kada je ta lista dobila 90.565 glasova, jest 33.182 glasa. Hrvatska seljačka stranka dobila je ukupno 116.305 glasova. Naprotiv je broj vladinih glasova pao od 59.015 na 30.101 glas.

Dalmatinska Hrvatska pokazala je istu težnju za slobodom kao i Banska Hrvatska.

IZBORNI REZULTATI U BOSNI I HERCEGOVINI

Bosna i Hercegovina pokazuje takodjer značajni porast glasova za listu predsjednika Dra Vladka Mačka. Kod toga se mora istaći, da je na ovim izborima Jugoslavenska muslimanska organizacija na čelu sa Dr. Mehmedom Spahom išla u izbore kao sastavni dio Jugoslavenske radikalne zajednice, dok je na izborima od 5. svibnja 1935. išla zajedno sa predsjednikom Dr. Vladkom Mačkom. Usprkos toga pokazuje se ipak velik porast glasova u Bosni i Hercegovini za listu predsjednika Dra Vladka Mačka.

Posljednji izbori pokazuju vrlo značajno gibanje u redovima Bosanskih Muslimana. **Raste naime broj glasača Muslimana za Hrvatsku seljačku stranku.** Pojava, koja je odlučna za nacionalno opredjelenje Muslimana u Bosni i Hercegovini. Baš kod te pojave vidi se važnost uloge Hrvatske seljačke stranke kod ujedinjenja svih Hrvata na istom nacionalnom i socijalnom programu. Bosanski su Muslimani glasovali ili izravno za Hrvatsku seljačku stranku, ili za Muslimansku organizaciju Hrvatskog seljačkog pokreta, kojoj stoji na čelu profesor Hakija Hadžić.

Statistički podaci o glasanju na izborima od 11. prosinca 1938. nisu tako opširno izneseni za Bosnu i Hercegovinu, kao što je to bilo za Bansku i Dalmatinsku Hrvatsku. Prikazuju se samo najznačajniji, koji ali ipak potpuno osvjetljuju pravo raspoloženje naroda. Kod toga se nikad ne smije zaboraviti, i na u posebnom poglavlju već opisane izborne metode vlade Dra Milana Stojadinovića, koje su u Bosni i Hercegovini sa više uspjeha primjenjivane nego li u Banskoj i Dalmatinskoj Hrvatskoj.

Evo sada tih statističkih podatak:

IZBORNA STATISTIKA ZA BOSNU I HERCEGOVINU

	Za Dra Mačka glasovalo			Za vladu glasovalo			Od toga HSS
	1.935	1.938	+, —	1.935	1938	+, —	
Banjaluka gr.	1.345	1.859	+ 494	2.709	2.823	+ 114	+ 735
							148
Banjaluka kot.	8.582	5.078	3.504	7.335	2.363	4.972	4.060
Bihać	4.356	4.784	+ 428	3.651	3.341	310	1.789
Bijeljina	5.285	6.076	+ 791	10.504	10.077	427	800
Bileće	5	2.476	+2.471	4.198	1.589	2.609	93
Bos. Dubica	3.347	3.894	+ 547	3.212	2.329	883	297
B. Gradiška	2.996	4.305	+1.309	9.014	6.181	2.833	1.416
							215
Bos. Grahovo	78	2.790	+2.712	7.170	2.883	4.287	183
Bos. Krupa	4.667	4.367	300	4.924	4.759	165	13
							163
Bos. Novi	4.714	4.386	388	3.362	3.559	+ 197	200
Bos. Petrovac	1.858	5.686	+ 828	4.447	3.552	895	183
							211
Brčko	12.196	13.748	+1.552	7.612	7.782	+ 170	9.766
							631
Bugojno	5.841	6.138	+ 297	4.500	4.116	384	4.836
							207
Cazin	6.654	4.697	1.957	2.833	4.707	+1.874	857
Čajniče	3.876	2.249	1.627	2.283	4.694	+2.411	136
Derventa	7.814	8.146	+ 332	6.380	7.137	+ 757	7.057
Doboj	2.559	4.470	+1.911	2.561	2.495	66	1.080
							149
D. Tomislav-gr.	8.336	6.814	+1.478	329	425	+ 96	6.814
Dvor	4.966	2.517	2.449	1.166	3.233	+2.067	400
Foča	3.639	2.942	697	5.019	4.393	626	1.099
Fojnica	4.834	4.237	597	852	2.234	+1.382	4.066
							55
Gacko	647	1.112	+ 465	2.808	2.112	696	265
Glamoč	814	1.255	+ 441	4.376	3.757	619	278
Gračanica	5.348	2.280	3.068	6.190	3.250	2.940	775
Gradačac	6.413	7.570	+1.157	4.985	6.957	+1.972	6.263
Jajce	4.962	5.540	+ 578	5.661	4.434	1.227	3.700
Kladanj	1.078	661	417	1.645	2.597	+ 952	200
Ključ	3.495	3.666	171	4.371	4.207	164	2.265
Konjic	4.678	3.390	1.288	1.886	4.177	+2.291	2.768
							184
Kotor-Varoš	1.216	3.297	+2.081	5.237	2.117	3.120	1.238
Livno	6.173	7.467	+1.294	1.935	754	1.181	6.670
Ljubinje	933	1.721	+ 788	2.370	1.673	697	914

	Za Dra Mačka glasovalo			Za vladu glasovalo			Od toga HSS
Ljubuški	9.452	11.244	+1.792	1.151	546	605	11.184
							80
Maglaj	2.354	2.520	+ 166	2.210	1.219	991	263
							102
Mostar	11.997	14.739	+2.742	4.457	3.794	663	12.576
							294
Mrkonjić	1.204	2.988	+1.784	4.947	2.352	2.595	703
Nevesinje	1.247	3.187	+1.940	3.846	1.946	1.900	400
							9
Prijedor	5.518	6.088	+ 570	6.135	5.111	1.024	2.225
Prnjavor	5.718	3.735	1.982	6.036	7.757	+1.721	1.837
Prozor	2.121	2.556	565	348	1.214	+ 866	2.506
							39
Rogatica	6.469	5.512	957	3.050	4.137	+1.087	616
Sanski most	4.673	4.177	496	5.323	5.930	+ 607	2.951
Sarajevo-grad	6.012	8.045	+2.033	9.057	9.729	+ 672	3.944
							458
Sarajevo-kotar	4.782	7.580	+2.798	8.094	5.573	2.521	1.203
							50
Srebrenica	2.288	1.907	381	4.930	5.479	+ 549	36
Stolac	5.326	6.031	+ 705	3.446	3.036	410	4.708
							166
Teslić	1.852	1.688	164	5.174	3.491	1.683	841
							14
Tešanj		2.018	+2.018		3.277	+3.277	1.241
							396
Travnik	4.851	6.223	+1.372	5.220	4.444	776	5.256
							202
Trebinje	725	967	+ 242	4.020	3.258	762	29
Tuzla	12.414	5.930	6.484	9.399	14.031	4.632	3.979
							625
Visoko	8.387	6.163	2.224	3.908	6.866	+2.958	3.745
							76
Višegrad	2.365	2.615	+ 250	3.775	3.762	13	119
Vlasenica	2.996	2.993	3	4.513	4.438	75	
Zenica	2.581	2.825	+ 244	5.298	5.047	251	1.933
							49
Zvornik	5.278	3.552	1.726	4.673	5.373	+ 700	419
Žepče	4.083	2.424	1.659	2.311	4.729	+2.418	2.237
							68
Ukupno	**246.458**	**254.305**	**+7.847**	**246.846**	**237.246**	**+9.600**	**141.030**

OPASKA. Brojevi sa znakom +, pokazuju broj više dobivenih glasova 11. prosinca 1938. od 5. svibnja 1935. Kod naznake broja glasova HSS prvi broj znači čista HSS a drugi broj muslimanski ogranak hrvatskog seljačkog pokreta.

Hrvatska je seljačka stranka dobila sa Muslimanskom organizacijom Hrvatskog seljačkog pokreta u pojedinim kotarevima slijedeći broj glasova:

Banja Luka grad 873, Banja Luka kotar 4.060, Bihać 1.789, Bjelina 800, Bileće 93, Bos. Dubica 297, Bos. Gradiška 1.631, Bos. Grahovo 183, Bos. Krupa 176, Bos. Novi 231, Bos. Petrovac 394, Brčko 10.397, Bugojno 5.043, Cazin 857, Čajnice 136, Derventa 7.057, Doboj 1.229, Duvno-Tomislav grad 6.814, Dvor 400, Foča 1.099, Fojnica 4.126, Gacko 265, Glamoč 298, Gračeca 775, Gradac 6.263, Jajce 3.700, Kladanj 456, Ključ 2.263, Konjic 2.952, Kotor Varoš 1.238, Livno 6.670, Ljubinje 914, Ljubuški 11.244, Maglaj 370, Mostar 12.870, Mrkonjić 703, Nevesinje 409, Prijedor 2.225, Prnjavor 1.837, Prozor 2.545, Rogatica 616, Sanski Most 2.951, Sarajevo grad 4.402, Sarajevo kotar 1.253, Srebrnica 36, Stolac 4.874, Teslić 855, Tešanj 1.637, Travnik 5.458, Trebinje 29, Tuzla 4.604, Visoko 3.821, Višegrad 119, Zenica 1.982, Zvornik 419, Žepče 2.305. **Ukupno je dobila Hrvatska seljačka stranka prema tomu u Bosni i Hercegovini 141.030.** I u Bosni i Hercegovini Hrvatska seljačka stranka u dva kotara dobiva preko 90% predanih glasova. To su kotari Ljubuški, gdje Hrvatska seljačka stranka dobiva 95.36 predanih glasova i Tomislav grad, gdje dobiva 94.08% predanih glasova.

Htio sam se sada vratiti na uvodno u ovom poglavlju spomenutu pojavu porasta broja glasača bosanskih Muslimana za Hrvatsku seljačku stranku.

To ću pokazati primjerom glasanja Muslimana u takozvanoj Vrbavskoj banovini u izbornom okrugu broj 10 i 11.

IZBORNI OKRUG 10.

Kotar	Dr. Maček				Dr. Stojadinović		
	H. S. S.	prof. Hakija Hadžić	Ostale stranke sa liste dr Mačka	Ukupno	Spaho	Ostale stranke sa liste dr. Stojadinovića	Ukupno
Banja Luka grad	66	132	415	613	670	629	1299
Banja Luka kot.	—	—	6	6	706	—	706
Dvor	—	—	2	2	—	4	4
Gradačac	1252	—	124	1376	4018	—	4018
Bos. Gradiška	—	213	652	865	—	502	4018
Gračanica	—	766	227	993	2533	126	2659

Kotar	Dr. Maček				Dr. Stojadinović		
	H. S. S.	prof. Hakija Hadžić	Ostale stranke sa liste dr Mačka	Ukupno	Spaho	Ostale stranke sa liste dr. Stojadinovića	Ukupno
Derventa	253	—	128	381	—	1275	1275
Doboj	—	146	215	361	1731	301	2032
Bos. Dubica	—	—	282	282	—	390	390
Kotor Varoš	6	—	46	422	—	511	511
Maglaj	—	102	95	197	1132	—	1132
Bos. Novi	—	28	76	104	1491	4	1495
Prijedor	1128	—	143	1271	2135	80	2215
Prnjavor	56	—	85	141	—	655	655
Teslić	—	14	96	110	—	571	571
Tešanj	—	369	150	546	2168	5	2173
Ukupno	2761	1797	3112	7670	16584	5053	21637

IZBORNI OKRUG BROJ 11.

Kotar	H. S. S.	prof. Hakija Hadžić	Ostale stranke sa liste dr Mačka	Ukupno	Spaho	Ostale stranke sa liste dr. Stojadinovića	Ukupno
Bihač	66	—	2563	2629	335	254	889
Bos. Grahovo	—	—	—	—	—	7	7
Glamoč	15	—	30	45	238	448	686
Jajce	1942	—	1432	3374	1659	201	1860
Ključ	2005	—	61	2066	56	484	540
Bos. Krupa	—	163	145	308	2698	184	2882
Mrkonjić grad	156	—	16	172	—	326	326
Bos. Petrovac	—	—	482	482	460	370	830
Cazin	716	—	2670	3670	3896	—	3896
Sanski Most	1490	—	34	1524	535	511	1046
Ukupno	6390	163	7717	14270	9877	2785	12662

Prema tomu glasovalo je u t. zv. Vrbaskoj Banovini 21.940 Muslimana protiv Dra Mehmeda Spahe, a od toga 11.111 za Hrvatsku seljačku stranku.

Ovi su dakle izbori pokazali, da je Hrvatska seljačka stranka prema tomu najjača i najkompaktnija politička organizacija u Bosni i Hercegovini.

HRVATSKI ČINOVNICI U IZBORIMA

Glasanje Hrvata činovnika zaslužuje da se posebno istakne.

U Jugoslaviji imade približno 400 hiljada državnih činovnika i namještenika, umirovljenika i radnika namještenih u državnim poduzećima i ustanovama. K tomu dolazi još veliki broj samoupravnih činovnika, namještenika i radnika u dekretiranim samoupravama. Medju ove se u prvom redu ubrajaju gradovi. Sve vlade smatraju taj broj činovnika, namještenika i radnika svojim stalnim glasovima, pak se u svim izborima, koji su se do sada u Jugoslaviji provodili, vrši pred izbore pritisak na činovnike, da za vladu glasuju uz prijetnju odpuštanja, umirovljenja i premještenja.

Medjutim, otvorenost i brutalnost prijetnja postigla je svoj vrhunac za vrijeme prošlih izbora. Taj je pritisak bio naročito jak spram činovnika Hrvata i najvidljivije se manifestirao na javnoj skupštini J. R. Z. dne 8. prosinca 1938. u Ljubljani, gdje je tri dana prije izbora Dr. Milan Stojadinović izrekao govor, pun otvorenih prijetnji, a na adresu državnih činovnika uopće, a napose činovnika Hrvata. Medju ostalim je predsjednik vlade rekao i slijedeće:

»Ali kada je reč o činovnicima Hrvatima, koji su moram reći u velikoj većini odlični i lojalni, a ako bi ko od državnih činovnika i službenika gledao u g. Mačku svoga šefa, a ne u svom resornom ministru, onda ja svakome takovom činovniku poručujem, da mu nije mesto u državnoj službi. Nije data nekim činovnicima ni stalnost, da bi iza te stalnosti napravili za sebe utvrdjenje i busiju, da gadjaju vladu i državu. G. Maček propoveda vraćanje na 1918. godinu. A ja pitam g. Mačka: da li je u to doba blažene Austro-Ugarske monarhije, ne samo jednom

upravnom činovniku, nego ma i jednom sudiji palo na pamet da na izborima drugačije glasa do za vladine kandidate?«

Grožnja je neprikrivena, otvorena. Izrečena sa najvišeg mjesta državne administracije. Sucima se čak prijeti ukidanjem stalnosti. Činovnici se smatraju inventarom Jugoslavenske radikalne zajednice. Te grožnje nisu ostale nezapažene niti u vanjskoj štampi, pak je pariški »Temps« od 12. prosinca 1938. istakao navodeći prije spomenute riječi predsjednika vlade Dra Stojadinovića, da vlada vrši presiju na činovnike, te naglašava težinu te prijetnje obzirom na to, što je glasovanje javno. Engleski »The Manchester Guardian Weekly« od 6. siječnja 1939. donoseći izvještaj o izborima u članku pod naslovom »Jugoslavenski izbori. Rezultat dobiven prevarom i nasiljima« piše: »Naročiti pritisak bio je izvršen na državne činovnike. U govoru u Ljubljani Dr. Stojadinović je naglasio, da »nema mjesta za državne službenike, koji glasuju protiv svoje vlade«. Pokrajinski upravljači upotrijebili su jednako nasilje prema svojem činovništvu«.

Na ove je grožnje odgovorio Dr Vladimir Maček kaznenom prijavom protiv Dra Milana Stojadinovića Državnom odvjetništvu u Ljubljani od 10. prosinca 1938. broj Kk 3404/38. radi kažnjivog djela predvidjenog u § 72 savezno sa§ 73 zakona o izboru narodnih poslanika za narodnu skupštinu i prestupa § 35. kaznenog zakona. Istodobno podnio je i kaznene prijave državnom odvjetništvu u Zagrebu protiv onih prerevnih viših činovnika, koji su u birokratskoj servilnosti protuzakonit nalog predsjednika vlade izvršili, te se otvoreno prijetili svim onim činovnicima odpustom, koji ne bi na izborima za listu Dra Stojadinovića glasovali. Ovaj govor Dra Stojadinovića uz otvorene prijetnje činovništvu, pokazao je i njegovo potpuno nepoznavanje hrvatske političke povijesti. I kod najograničenijeg izbornog prava činovnici su u Banskoj Hrvatskoj uvijek imali pravo glasa. Zato oni ipak nijesu bili vjerni sluge svakovremenog režima, nego je pretežni dio činovništva uvijek glasovalo po savjesti. Svaki, koji iole poznaje političku povijest Hrvatske, zna, da je baš na izborima, koje je barun Rauch provodio 27. i 28. veljače 1908. veći dio činovničkog aparata glasovao slobodno za opoziciju. Na tim izborima nije vlada baruna Raucha dobila niti jednog jedinog narodnog zastupnika. Ona je ostala bez ijednog

mandata. Hrvatska seljačka stranka dobiva 3 narodna zastupnika. Naročito se mora ali istaći časnu ulogu hrvatskog sudstva u političkoj borbi, koje uvijek u ogromnoj većini u Banskoj Hrvatskoj glasovao po svojoj savjesti za opoziciju. To isto vrijedi i za Dalmatinsku Hrvatsku.

Prijetnje Dra Milana Stojadinovića u Banskoj i Dalmatinskoj Hrvatskoj, činovništvu na izborima nijesu imale nikakovog uspjeha. Naprotiv one su izazvale otpor. Ali su uspjele u drugim krajevima Jugoslavije potpuno. Hrvati su činovnici kod ovih izbora u ogromnoj većini glasovali zajedno sa svojim narodom. Oni se nisu mogli oteti jakosti narodnog vala. Može se reći, da u hrvatskim krajevima baš to držanje činovnika daje jednu karakteristiku izborima. Po logici Stojadinovića bi i kasacioni suci u Zagrebu i banski savjetnici glasovali pod »terorom seljačke zaštite«. Da netko glasa iz uvjerenja, to on ne može razumjeti.

Evo nekoliko karakterističnih primjera:

Gotovo jednoglasno glasovali su činovnici, namještenici i radnici Hrvati, namještenici na državnim željeznicama. To vrijedi naročito i za željezničku direkciju Zagreb i Split, gdje su za listu Dra Vladka Mačka u ogromnoj većini glasovali počam od zadnjeg čuvara pruge i željezničkog radnika, pak do najviših činovnika direkcije. Od činovnika banske uprave u Zagrebu glasovalo je za vladu tek nešto preko 90 činovnika, a za listu Dra Mačeka oko 400. Zagrebački sudbeni stol imade 51 sudskih vijećnika, 4 pristava, 2 sudbena tajnika i 21 sudskih prislušnika, dakle školovanih pravnika 78. Za listu predsjednika Dra Vladka Mačka glasovalo je 76 sudaca, a za beogradsku vladu 2. Kotarski sud I. u Zagrebu imade 26 sudaca, 4 pristava, 14 sudskih prislušnika. Svi su osim dvojice glasovali za listu predsjednika Dra Vladka Mačka. Kod kotarskog suda II. u Zagrebu imade 38 sudaca, sudskih pristava i prislušnika, službenika i zvaničnika Svi su glasovali za Dra Mačka osim dvojice. Kod upravnog suda u Zagrebu glasovao je samo jedan sudac za listu Dra Stojadinovića.

Đoista krasan uspjeh Seljačke zaštite.

Učitelji su u Banskoj i Dalmatinskoj Hrvatskoj listom glasovali sa narodom. I izvan Zagreba su činovnici Hrvati izvršili svoju dužnost. U Osijeku je od svih sudaca Hrvata za vladu glasovao samo jedan. Primjerice navodim kotar Novi Marof, gdje je od oko 90 državnih činovnika i umirovljenika, 2 glasovalo za vladu, od kojih je jedan Slovenac, a drugi Madjar.

Bilo je dapače i sreskih načelnika, koji su usprkos javnoga glasovanja kao Hrvati glasovali sa svojim narodom. Predsjednik je Dr. Vladko Maček u svojoj Božićnoj čestitci hrvatskom narodu govoreći o izborima rekao:

»Izbori, koji su provedeni 11. o. mj. u kojima je hrvatski narod odlučno i odvažno prihvatio ponudjenu mu bitku, samo su jedan dio te borbe. Oni su svršili do sada još nigda nevidjenom našom pobjedom. Tu pobjedu imamo zahvaliti u prvom redu svijesnom i organiziranom hrvatskom seljaštvu, te svijesti hrvatskog radništva i gradjanstva, koji su posvjedočili jedinstvenu volju hrvatskog naroda za svojom slobodom. Potrebno je pak narobito naglasiti svijest hrvatske inteligencije uopće, a svijest i požrtvovnost hrvatskog činovništva napose. To činovništvo, koje je gotovo potpuno ovisno o samovolji raznih tirana i tirančića, nije se ovog puta osvrtalo ni na prijetnje, a kamo li na želje nekolicine tudjinskih plaćenika, nego je stalo u redove u koje spada, naime u redove svoga naroda. U odlučnom času stalo je uz narod pa ga ni narod neće napustiti«.

Svijest je pripadnosti hrvatskom narodu bila kod činovnika Hrvata jača, nego li strah od protuzakonitih prijetnja predsjednika vlade. I na ovom je terenu doživio Stojadinovićev režim potpuni slom, pak to potcrtava strahoviti poraz beogradske vlade u hrvatskim zemljama.

OPĆI USPJEH ZEMALJSKE LISTE DRA VLADKA MAČKA

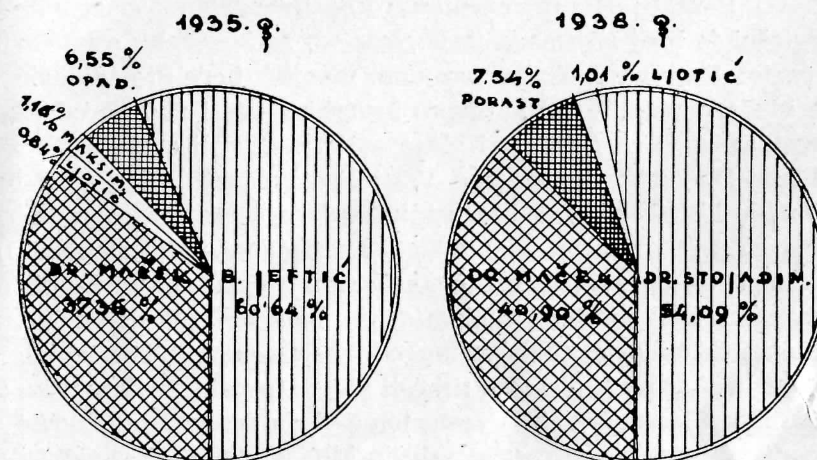
Izbori od 1. prosinca 1938. imaju svoju važnost i toga radi jer su imali pokazati, kako se prema zahtjevima hrvatskog naroda odnosi narod srpski. Dr. Vladko Maček predsjednik Hrvatske seljačke stranke i vodja hrvatskog naroda, te predsjednik Seljačko-demokratske koalicije, bio je u posljednjim izborima i vodja cjelokupne opozicije u državi. Nijesu se za njega jedinstvenim plebiscitom izjavili samo svi hrvatski krajevi, već njegovo ime predstavlja i političku platformu čitave opozicije.

Vjeran drug Hrvatske seljačke stranke, Samostalna demokratska stranka povezana sa Hrvatskom seljačkom strankom u Seljačko-demokratsku koaliciju, pokazuje na zadnjim izborima znatan napredak. Njen je uspjeh spram izbora u god. 1935. očit je. Boreći se rame uz rame već toliko godina s Hrvatskom seljačkom strankom, ne može ju slomiti niti najteže vrijeme diktature od 6. siječnja 1929. I u posljednjim izborima Samostalna demokratska stranka ima osobito teški položaj. Kao predstavnica srpskog naroda u prečanskim krajevima mora se boriti protiv šovinističkih parola Jugoslavenske radikalne zajednice, koje ona baca medju srpski seljački narod preko Drine. Ti teški uvjeti borbe samo podcrtavaju uspjeh, koji je polučila na zadnjim izborima.

U izborima je od 5. svibnja 1935. službeno javljeno, da je zemaljska lista Dra Vladka Mačka dobila ukupni broj 1,076.346 glasova, dok je vladina lista, kako je bilo službeno javljeno imala 1,746.982 glasa. Kako su provedeni izbori u godini 1935. znademo dobro. Po sistemu, kako se uvijek vode izbori u Jugoslaviji vode; terorom i falsifikatom, a po vrhovnom izbornom

načelu, da ni jedna izborna vlada na izborima ne smije izgubiti. I onda je vrijedilo načelo, da Maček može imati veći broj glasova od vlade, ali da većinu nikako ne može imati. U izborima od 11. prosinca 1938. službeno se javlja, da je Mačkova lista dobila 1,364.524, a lista Dra Milana Stojadinovića 1,643.783. Mačkov broj glasova raste, vladin pada. Prema službenom dakle izvještaju, rezultat, koji je postignut opisanim izbornim metodama, terorom, demoralizacijom, korupcijom i fasifikatom ipak pokazuje znatni pad vladinih glasova od 103.189 glasova. Naprotiv zemaljska lista predsjednika Dra Vladka Mačka dobila je uz sve te metode, i po službenom izvještaju 288.179 glasova više, nego na izborima od 5. svibnja 1935.

Grafički prikazana ova situacija izgleda ovako:

Iz ovih brojaka nije teško povući zaključke. Uslijed posebnih prilika glasovale su za Stojadinovića narodne manjine. Jugoslavija imala je početkom 1937. godine 285.000, Rumunja t. j. 1.9%, 520.000 Arnauta t. j. 3.4%, 610.000 Nijemaca t. j. 4.1% i 560.000 Madjara t. j. 3.7%. To je Stojadinovićeva snaga. On je dobio oko 180 hiljada Arnauta i Turaka, zatim oko 120 hiljada glasova Nijemaca, te oko 100 hiljada Madjara, oko 60 hiljada glasova Macedonaca i oko 30 hiljada glasova Rumunja. Ukoliko oni nijesu glasovali, ti su glasova pripisani. To naročito vrijedi za Macedonce i Madjare. Svakako ovaj proglašeni rezultat ne odgovara mišjenju macedonskog naroda. On teško osjeća beogradski režim političkog potlačivanja i ekonom-

ske eksploatacije. Politički se teror radi uzdržanja srbijanske hegemonije očitovao naročito u Macedoniji u svim izborima. Za rezultat se izbora znalo u Macedoniji uvijek unaprijed. — Radiom su javljeni rezultati iz macedonskih kotareva prije, nego rezultati iz najbližih kotareva Hrvatskog Zagorja.

Macedonci su zato pratili borbu hrvatskoga naroda za svojim samoodredjenjem ne samo sa simpatijama, nego s iskrenim oduševljenjem. Lik vodje i učitelja Stjepana Radića legendarna je ličnost za Macedonce. I ako se to nije moglo izraziti u broju glasova na izborima od 11. prosinca 1938. krive su tome izborne metode beogradskih vlastodržaca. Da su bili slobodni izbori, čitava bi Macedonija glasovala za listu Dra Vladka Mačka.

U Banskoj Hrvatskoj je usprkos intenzivne propagande pretežni je broj Nijemaca ipak glasovao za Hrvatsku seljačku stranku. I sa tom većinom narodnih manjina hoće Stojadinović da vlada, ne samo nad narodom hrvatkim, već i nad narodom srpskim. Ako se odbije od glasova, koji su pali za listu Dra Milana Stojadinovića još oko 170 hiljada glasova, Slovenaca i oko 100 hiljada glasova bosanskih Muslimana, te onaj ogromni broj glasova državnih činovnika, službenika, namještenika i radnika, — uz ovaj puta svijetlu iznimku glasova državnih činovnika i namještenika Hrvata, — onda se vidi, da je Dr. Milan Stojadinović na izborima od 11. prosinca 1938. dobio manji broj srpskih glasova, nego li što je to palo za zemaljsku listu Dra Vladka Mačka. Prema tome vlada danas Stojadinović državom Jugoslavijom u ime služinskih glasova činovničkog aparata, Arnauta i Turaka, Nijemaca i Madjara, Macedonaca i Rumunja i manjeg dijela srpskog naroda, a uz slovenskih glasova Dra Korošca i glasova bosanskih Muslimana, koje je dobio Dr. Mehmed Spaho.

U Sloveniji je dobila lista Dra Vladka Mačka 45.726 glasova. Broj glasova je svakako mogao biti veći. Da je slovenačka opozicija bila bolje organizirana, te da nije ideološki tako suprotna, sigurno bi polučila veći uspjeh. Svakako se ovaj uspjeh mora podcrtati, kad Korošec tvrdi, da je isključivi gospodar Slovenije.

Stojadinovića drži dakle danas na vladi samo gruba sila. On ne imade pravo govoriti niti u ime srpskog naroda. U srcu

Šumadije on dobiva od predratne Srbije najmanje glasova. U Beogradu je najmanji procenat glasanja od cijele države. Glasuje tek 56.84% od upisanog broja glasača. To karakterizira najbolje taj grad i njegov mentalitet. Kolika je razlika izmedju glasanja u tome od svih vlada favoriziranom gradu »prestolnici« i glasanja primjerice u Hrvatskom Zagorju. U Hrvatskom Zagorju glasa prosječno preko 95% upisanih glasača, tamo vodi ljude ideja, a u Beogradu glasuju samo činovnici, — jer moraju.

Prema provjerenim podatcima izborne pisarne Hrvatske seljačke stranke u Zagrebu pripisano je u Banskoj Hrvatskoj, Dalmatinskoj Hrvatskoj, te Bosni i Hercegovini, Stojadinovićevoj listi 99.426 glasova. Baš u tim krajevima uslijed narodne kontrole bilo je vladi najteže to pripisivanje obaviti. Nesumnjivo je, da se je u drugim krajevima taj izborni posao mnogo lakše i mnogo obilnije mogao provoditi. Pogotovo u Vojvodini i Macedoniji.

Nemam provjerenih podataka, koliko je pripisano glasova vladinoj listi u drugim krajevima države. **Strana štampa je javila, da se računa, da je ukupno pripisano oko 400.000 glasova.** Pa ipak, kada bi Stojadinovićeva većina doista bila ona, koju je glavni birački odbor proglasio i onda je nedvojbeno, da je Stojadinović ove izbore izgubio. On se stvarno nalazi u bijednoj manjini. Bez vlasti ne bi mogao dobiti niti toliko, koliko je na ovim izborima dobio njegov saveznik Hodjera. Njegove izbornike nije vodila nikakova ideja. Oni su sakupljeni poznatim izbornim metodama, a raspršili bi se dvadeset četiri sata nakon što bi sišao Stojadinović sa vlasti.

Saveznici Jugoslavenske radikalne zajednice nisu na ovim izborima pokazali baš osobitu životnu snagu. Radikalna socijalna stranka s kojom je išao u izbore dobila je 51 glas. Malo s tako moćnim saveznikom, dosta ali da dobije u Hrvatskoj nekoliko mandata. Drugi saveznik Hodjerini borbaši dobili su oko 24.000 glasova.

Kao konačni zaključak možemo istaći ovo. Za zemaljsku listu Dra Vladka Mačka nisu glasovali samo plebiscitarno svi Hrvati, već i svi u državi, koji misle slobodno i nezavisno, koji žele vladu naroda, i koji su protiv ugnjetavanja hrvatskog naroda. Za Stojadinovića su glasovali, ovisni i zaplašeni činovnici, narodne manjine, najgori otpaci hrvatskog naroda, manji dio

srpskog naroda. Slovenci su glasovali za Korošca i Slov. Ljudsku stranku. Veliki je porast Muslimana, koji su glasovali za listu Dra Vladka Mačka. Oni, koji su glasovali za Stojadinovićevu listu nisu idejno povezani sa J. R. Z.

O srdačnom odnosu tih grupa sa Stojadinovićem neka posluži kao primjer predizborni govor Dra Stojadinovića 8. prosinca 1938. u Ljubljani. Tamo je Dr. Stojadinović pred slovenskim narodom govorio, kako je siguran, da će J. R. Z. u slozi četiri, a i još više godina vladati, da par dana iza toga izbora nemilice iz vlade izbaci predstavnika Slovenaca Dra Korošca.

Da se vidi, kako je strana štampa prikazala uspjeh Stojadinovića donašam slijedeće primjere:

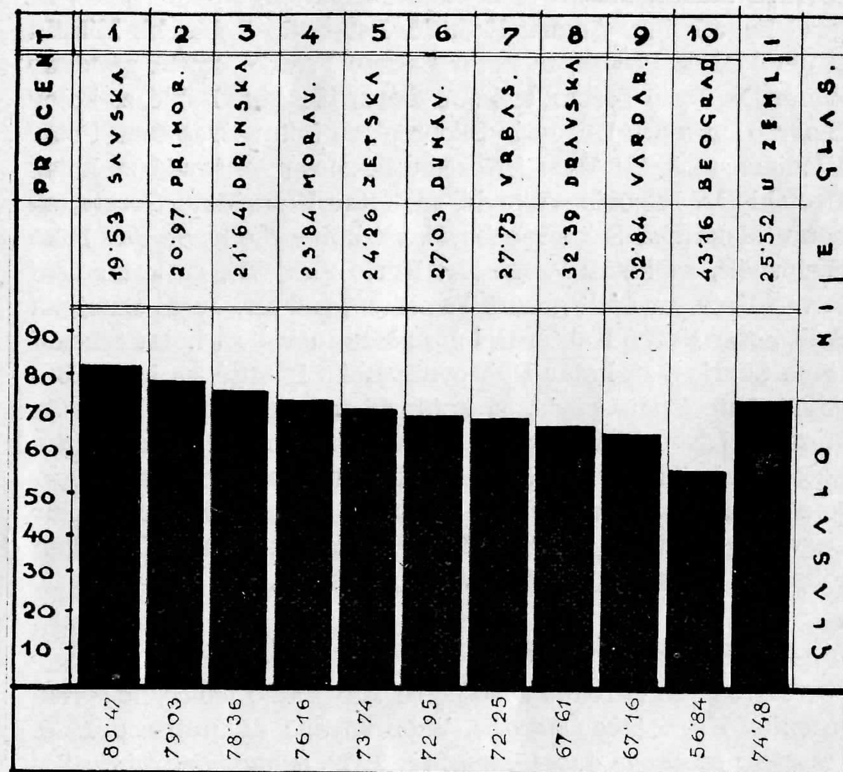
Politička pariška revija »L'Europe Nouvelle«, čiji je urednik Pertinax, koji spada medju najprve i najpoznatije svjetske novinare opisujući situaciju u Jugoslaviji poslije izbora, te veli: »Poraz g. Stojadinovića ne treba više dokazivati. Već sama činjenica, da rezultati (izborni), koje je inozemstvu objavila službena jugoslavenska agencija, priznaju samo jednu neznatnu razliku od 300.000 glasova u korist vlade, dovoljno govori o pravim osjećajima naroda«. Zatim se iznose brojevi činovničkih i manjinskih glasova, koji su pod pritiskom pali za vladu. Nadalje se ističu glasovi Koroščevih klerikalaca i Spahinih muslimana i upozoruje, da je vlada pribavila sebi falsificiranjem oko 400.000 glasova, pa se zaključuje, da u čitavoj ne preostaje više od 200.000 što iskrenih, što plaćenih sljedbenika Stojadinovićeve vlade.

»The Manchester Guardian Weekly« piše ovo: »Maček ima iza sebe proporcionalno daleko veći dio Hrvata nego li ima Stojadinović Srba. Hrvatsko pitanje je važan problem za beogradski režim, i nasilja s te strane su beskorisna. Tako dugo dok se ono ne riješi, bit će Jugoslavija nesposobna, da igra ulogu u internacionalnoj politici. Malo je vjerojatno, da bi ga Stojadinović sa svojom hramavom većinom iredentističkih manjina i srpskih šovinista mogao riješiti. Sada Beograd mora to riješiti ozbiljno i vrlo skoro. Slijedeća dva mjeseca donijet će odluke u Jugoslaviji od velikog značenja za cijeli Balkanski poluotok, a i samu Evropu«.

Pitanje samoodredjenja hrvatskog naroda postojalo bi u svoj svojoj oštrini, sve i kad ne bi zemaljska lista Dra Mačka imala ovaj općeniti uspjeh. Dovoljno bi bilo samo plebiscitarno glasanje u hrvatskim krajevima. **Tako ali općeniti uspjeh opominje vlastodržce i najviše faktore vlasti, da je minuo vijek tlačenja i izrabljivanja hrvatskog naroda, i da srpski seljački narod u tom nastojanju ne će dalje podupirati tanki sloj beogradskih vlastodržaca.**

ZAKLJUČAK

Dne 15. siječnja 1939. sastalo se na prvo svoje zasjedanje u glavnome gradu Zagrebu na izborima od 11. prosinca 1938. izabrano Hrvatsko narodno zastupstvo pod predsjedanjem svojega predsjednika Dra Vladimira Mačka. Tome su zasjedanju prisustvovali slijedeći hrvatski narodni zastupnici: za kotar Bjelovar Tomo Baburić i Franjo Hegeduš, za kotar Brinje i Otočac Tone Pavlović, za kotar Crikvenicu Franjo Borić, za kotar Čabar Dr. Ante Cividini, za kotar Čazma Andrija Pavlić, za kotar Daruvar Mijo Ipša, za kotar Delnice Dr. Ivan Šubašić, za kotar Donja Stubica Gjuka Kemfelja, za kotar Dolnji Miholjac Dr. Ivan Majcan, za kotar Dugo selo Nikola Srdović, za kotar Djakovo Stipe Balentović, za kotar Gjurgjevac Tomo Vojković, za kotar Gospić Ivan Murković, za kotar Ivanec Juraj Antolić, za kotar Jastrebarsko Franjo Novosel, za kotar Karlovac dr. Ivan Banković, za kotar Klanjec Ljudevit Tomašić, za kotar Koprivnica Mihovil Pavlek Miškina, za kotar Krapina Dr. Dane Malić, za kotar Križevci Luka Ileković, za kotar Krk Dr. Niko Matanić, za kotar Kutina Mijo Stuparić, za kotar Ludbreg Dr. Ivan Pernar, za kotar Našice Stjepan Martinović, za kotar Nova Gradiška Josip Palaić, za kotar Novi Grga Hećimović, za kotar Novi Marof Dr. Tomo Jančiković, za kotar Novska Ignac Terihaj, za kotar Osijek Dr. Žiga Šol i Janko Tortić, za kotar Perušić Ivan Sigurnjak, za kotar Petrinju Stjepan Tonković, za kotar Pisarovina Karlo Mrak, za kotar Pregradu Mato Domović, Za kotar Prelog Ivan Petković, za kotar Rab Dr. Ivan Andres, za kotar Samobor Gjuro Španović, za kotar Senj Matija Moguš, za kotar Sisak Ivan Martinčić, za kotar Slav. Brod Dr. Filip Markotić, za kotar Slav. Požega Dr. Emil Tanaj, za kotar Slunj Dr. Lovro Sušić, za kotar Sušak

Ante Vrkljan, za kotar Sv. Ivan Zelina Andrija Papa, za kotar Šid Živan KuvedŽić, za kotar Valpovo Dr. Stjepan Hefer, za kotar Varaždin Dr. Ante Odić, za kotar Velika Gorica Ivan Robić, za kotar Vinkovci Dr. Sigismund Čajkovac, za kotar Virovitica Martin Mesarov, za kotar Vrbovsko Rudolf Sušić, za grad Zagreb ing. August Košutić, Dr. Josip Reberski, Milutin Majer i Alojz Pećnik, za kotar Zagreb Franjo Malčić, za kotar Zlatar Dr. Josip Torbar, za kotar Županja Antun Babić, za kotar Biograd na moru Dr. Josip Silobrčić, za kotar Brač Ivan Petar Mladineo, za kotar Hvar i Korčulu Dr. Josip Berković, za kotar Imotski Dr. Mihovio Vuković, za kotar Knin Mate Goreta, za kotar Makarska Stipe Matijević, za kotar Metković Dr. Niko Bjelovučić, za kotar Preko Dr. Karlo Žunjević, za kotar Sinj Pavao Krce, za Split grad i Tomislav grad Dr. Juraj Šutej, za Split kotar Paško Kaliterna i Jozo Mratinović, za kotar Šibenik Dane Škarica, za kotar Dubrovnik Roko Mišetić, za kotar Bugojno Anto Budimirović, za kotar Livno Ivan Čelan, za kotar Mostar i Ljubuški Dr. Bariša Smoljan, za kotar Mostar Marko Suton, za kotar Prozor Dr. Jakov Grgurić, za kotar Stolac Spasoje Krce, za kotar Brčko i Gradačac Mato Mikić, za kotar Derventu i Fojnicu Dr. Niko Ljubičić, za kotar Jajce Dr. Islam Filipović, za kotar Travnik Anto Matković.

Oni donesoše jednoglasno slijedeće zaključke:

»Hrvatsko narodno zastupstvo kao jedino legitimno predstavništvo hrvatskog naroda, izabrano dne 11. prosinca 1938. a sastalo se danas dne 15. siječnja 1939. u glavnom gradu Zagrebu na vijećanje pod predsjedanjem svog predsjednika Dra Vladka Mačka. Nakon saslušanja izvještaja narodnih zastupnika raspravljena je svestrano politička situacija, pa je Hrvatsko narodno zastupstvo došlo do slijedećih konstatacija i zaključaka:

Svjetski rat dovršen je priznanjem principa prava narodnog samoodredjenja svim narodima. Hrvatski narod ali osim prava narodnog samoodredjenja priznatog principijelno svima narodima ima još i svoje Hrvatsko državno pravo, kojemu se je i prije svjetskog rata uvijek de jure priznavalo i kojega se nikad nije odrekao. To je pravo da bude gospodar sam na svojem teritoriju.

Medjutim se prevarom i silom prešlo podpuno preko gore navedenog prava hrvatskog naroda. Posljedica toga je već 20-godišnja borba hrvatskog naroda za oživotvorenje toga prava, u čemu je nailazio na stalni otpor ne samo nametnute državne vlasti nego i ostalih srpskih političkih faktora.

Prva faza te borbe završena je umorstvom hrvatskih narodnih zastupnika u beogradskoj narodnoj skupštini dne 20. lipnja 1928. Medju umorenima bio je i sam Vodja i Učitelj hrvatskog naroda Stjepan Radić.

Kad se je vidjelo, da to sve ne može slomiti volje hrvatskog naroda za slobodu, uveden je apsolutizam dne 6. siječnja 1929. Taj apsolutizam traje i danas jedino s tom razlikom, što hoće apsolutističku golotinju pokriti i suviše prozirnim velom parlamentarizma.

Medjutim je i srpski narod — najprije u tzv. prečanskim krajevima, a zatim i u Srbiji — uvidio, da je život u državnoj zajednici sa hrvatskim narodom moguć samo onda, ako se u toj zajednici hrvatskom narodu zagarantira potpuna sloboda i potpuna ravnopravnost s narodom srpskim.

Vlastodržci umjesto da objeručke prihvate ovu zgodu, da se najteži problem Jugoslavije riješi na zadovoljstvo Hrvata i Srba, a time na korist i spas državne zajednice, poduzimlju sve da produlje hegemoniju nad hrvatskim narodom i protiv volje samoga srpskog naroda.

Raspisani su zbog toga izbori od 11. prosinca 1938. po takovom zakonu, za koji je tadanji i sadanji predsjednik vlade godine 1935. izjavio u svom službenom izvještaju, da je taj zakon predao izbore u ruke policije. Dokazima je utvrdjeno, da su ti izbori bili provedeni terorom i obmanom i korupcijom i falsifikatima. Uslijed toga se ona većina, koju je proglasio glavni birački odbor u Beogradu dne 10. siječnja 1939. ne može smatrati narodnim predstavništvom. Ovako sastavljeno narodno predstavništvo nije drugo nego daljnji pokušaj, da se nametnuta apsolutistička vladavina prikrije nekim plaštem parlamentarizma i tako, da se što dulje održi na vlasti. Dosljedno tomu hrvatsko narodno zastupstvo odbija svaku suradnju sa takovim tobožnjim predstavništvom.

Hrvatsko narodno zastupstvo ne može priznati zakonitom nikakvu nametnutu i hrvatskom narodu tudju vladu, koja nije

odgovorna hrvatskom narodu. Hrvatsko narodno zastupstvo proglašuje ništetnim i za hrvatski narod neobvezatnim sve ugovore i sve obveze, koje hrvatskom narodu neodgovorne vlade sklapaju i preuzimaju tobože i u ime hrvatskog naroda.

Hrvatski je narod dao mnogo dokaza, da želi politička pitanja riješavati miroljubivim načinom makar i uz najveće žrtve. Ali je prirodno i razumljivo, da prosvjećeni narod ne može bez kraja i mirno podnositi, da mu se osporava pravo na opstanak i slobodu, te da mu se silom uskraćuje pravo, da sam odredi svoju sudbinu u slobodnoj zajednici slobodnih naroda.

Hrvatski je narod i na svim izborima, kao i u svim drugim manifestacijama svog narodnog života stalno naglašavao svoje neutrnjivo pravo na samoodredjenje, pa to čini i ovom zgodom preko svog legitimnog narodnog predstavništva.

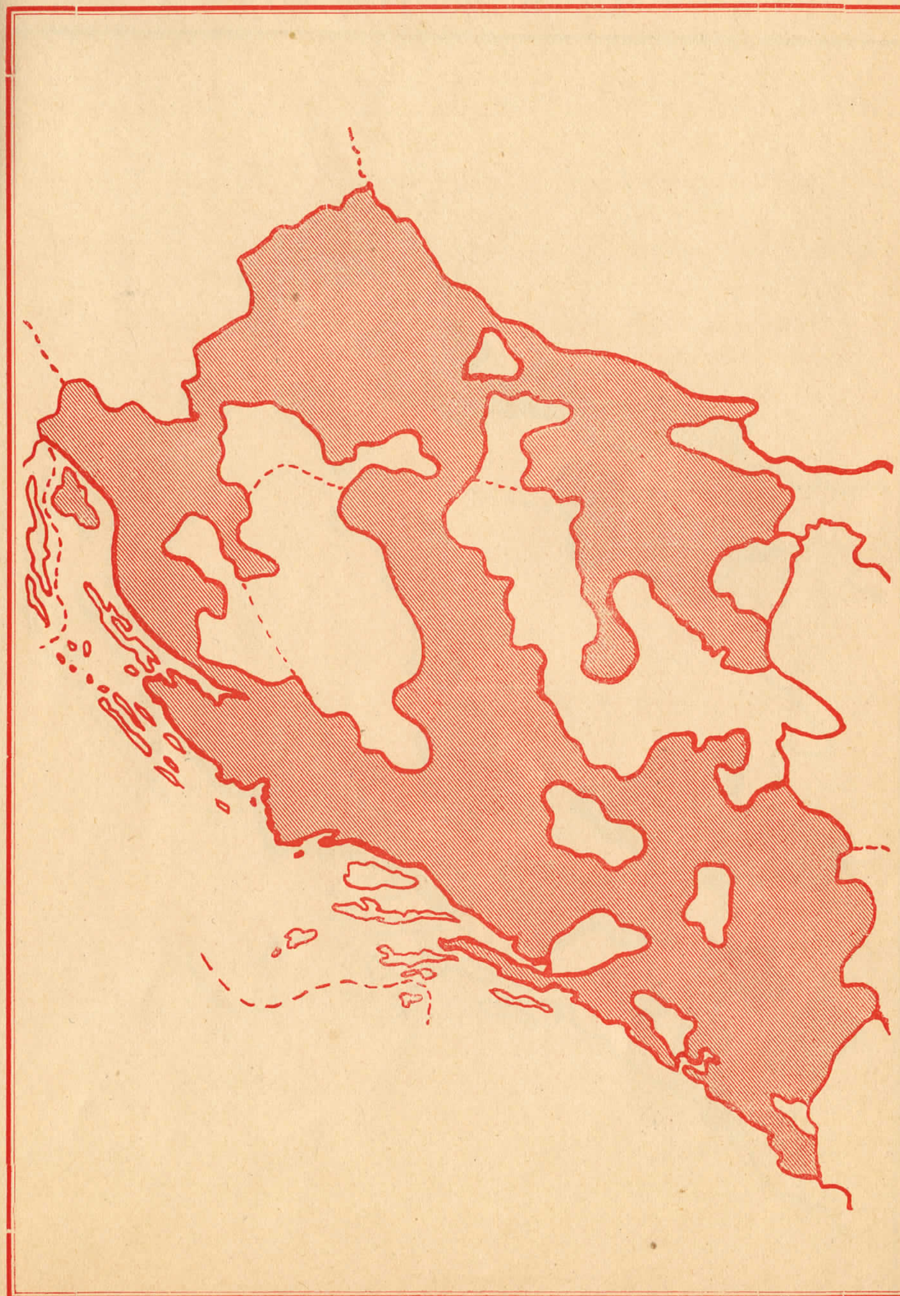
HRVATSKO NARODNO ZASTUPSTVO VRŠEĆI SVOJU DUŽNOST, UPOZORAVA SVE ODGOVORNE FAKTORE KAKO OVE DRŽAVNE ZAJEDNICE, TAKO I SVIH EVROPSKIH DRŽAVA, NAROČITO VELEVLASTI, NA NEODRŽIVOST I OPASNOST DANAŠNJEG STANJA. PRINCIP PRAVDE I SLOBODE TRAŽI, A SAVJEST I DUŽNOST NALAŽE, DA SE U INTERESU MIRA PODUZMU MJERE KOJE ĆE OSIGURATI PROVEDBU PRAVA SAMOODREDJENJA HRVATSKOG NARODA.

Hrvatski se narod nada, da ne će biti prisiljen poći putem nužne obrane u svojoj opravdanoj težnji, da živi u pravednom miru, koji mu se uskraćuje. U protivnom slučaju hrvatsko narodno zastupstvo u ime hrvatskog naroda otklanja odgovornost za dogodjaje, koji bi bez njegove krivnje mogli nastupiti u ovom dijelu Evrope.

HRVATSKO NARODNO ZASTUPSTVO DAJE SVOM PREDSJEDNIKU I VODJI HRVATSKOG NARODA DRU VLADKU MAČKU NEOGRANIČENO POVJERENJE I POSVE SLOBODNE RUKE, DA U IME NJEGOVO PODUZME SVE POTREBNO, DA SE PRAVO SAMOODREDJENJA HRVATSKOG NARODA OSTVARI«.

Prilog A

PREGLEDNA KARTA KOTAREVA U KOJIMA JE LISTA DRA VLADKA MAČKA DOBILA APSOLUTNU VEĆINU

KOTAREVI SA APSOLUTNOM VEĆINOM OZNAČENI SU CRVENOM BOJOM

Prilog B

PREGLEDNA KARTA PO IZBORNOM ZAKONU ODUZETIH KOTAREVA SA APSOLUTNOM VEĆINOM ZA LISTU DRA VLADKA MAČKA

ODUZETI KOTAREVI OZNAČENI SU PLAVOM BOJOM

Prilog C

PREGLEDNA KARTA PO IZBORNOM ZAKONU PRIZNATIH KOTAREVA LISTI DRA VLADKA MAČKA

DOBIVENI KOTAREVI OZNAČENI SU ZELENOM BOJOM

Prilog D

PREGLEDNA KARTA UČEŠĆA U KOTAREVIMA SA APSOLUTNOM VEĆINOM ZA LISTU DRA V. MAČKA 1938.

